

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: _____ очна (денна) _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему « Фактори та механізми забезпечення економічного зростання країн »

здобувачки Мойсеєнко Юлії Вікторівни

(підпис)

Наукова керівниця: к. е. н., доцент Лиськова Леся Миколаївна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувачка кафедри: д. е. н., професорка Циганкова Т.М.

(підпис)

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівниця проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

Столярчук Я.М.

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри міжнародної
торгівлі та маркетингу

Циганкова Т.М.

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Здобувачці вищої освіти Мойсеєнко Юлії Вікторівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

очної (денної) форми навчання

очної (денної), заочної, дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Фактори та механізми забезпечення економічного зростання країн»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «14» лютого 2023р. № 293-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

вторинних джерел наукової і статистичної інформації

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ¹	Теоретичні аспекти економічного зростання. <i>(назва розділу)</i>
Розділ²	Аналіз особливостей економічного зростання на сучасному етапі. <i>(назва розділу)</i>
Об'єкт дослідження:	Процес економічного зростання.
Предмет дослідження:	Фактори та механізми, що забезпечують економічне зростання країн.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Виявлення та аналіз факторів та механізмів забезпечення економічного зростання, оцінка ефективності його державного регулювання, визначення можливих шляхів стимулювання економічного зростання в Україні.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

- Розкрити сутність та зміст економічного зростання;
- Дослідити показники, типи та фактори економічного зростання, визначивши їх вплив на розвиток економіки;
- Проаналізувати державне регулювання економічного зростання, а також механізми та інструменти, що використовуються для його стимулювання;

У розділі 2

- Проаналізувати динаміку економічного зростання провідних країн за основними показниками та визначити чинники, що забезпечують їх успіх;
- Охарактеризувати проблеми економічного зростання найменш розвинених країн світу, виявивши основні чинники, що гальмують їх розвиток;
- Розробити пропозиції щодо напрямів стимулювання економічного зростання в Україні.

Завдання підготувала

Наукова керівниця:

22.02.2023

(дата)

Лиськова Л.М.

(Прізвище та ініціали, підпис)

Завдання одержала здобувачка: 22.02.2023

(дата)

Мойсеєнко Ю. В.

(Прізвище та ініціали, підпис)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 78 сторінки, 10 таблиці, 15 рисунків, список використаних джерел з 58 найменувань.

ФАКТОРИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КРАЇН

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження є процес економічного зростання країн.

Предметом дослідження є фактори та механізми, що забезпечують економічне зростання країн.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є виявлення та аналіз факторів та механізмів забезпечення економічного зростання, оцінка ефективності його державного регулювання, а також визначення можливих шляхів стимулювання економічного зростання в Україні.

Завданнями роботи є:

- Розкрити сутність та зміст економічного зростання.
- Дослідити показники, типи та фактори економічного зростання, визначивши їх вплив на розвиток економіки.
- Проаналізувати державне регулювання економічного зростання, а також механізми й інструменти, що використовуються для його стимулювання.
- Проаналізувати динаміку економічного зростання провідних країн за основними показниками та визначити чинники, що забезпечують їх успіх.
- Охарактеризувати проблеми економічного зростання найменш розвинених країн світу, виявивши основні чинники, що гальмують їх розвиток.
- Розробити пропозиції щодо напрямів стимулювання економічного зростання в Україні.

Результати дослідження економічного зростання України мають теоретичну значущість, оскільки вони дозволяють розширити знання про фактори, які впливають на економічне зростання, та механізми, що сприяють досягненню позитивних результатів у господарській сфері. Методично, результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних політик та стратегій для стимулювання господарського розвитку. Також отримані результати Україна може використовувати для вдосконалення своїх економічних систем, привертання інвестицій, створення сприятливих умов для підприємництва та розвитку людського капіталу.

Період виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – лютий - червень 2023р.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023р. Рік захисту роботи 2023р.

Ключові слова: економічне зростання, фактори економічного зростання, механізми економічного зростання, темпи зростання, динаміка ВВП, інвестиції, інновації, технологічний прогрес, державне регулювання, економічна політика.

Відгук
на кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача(ки) факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Моїсєєнко Юлія Вікторівна
(прізвище, ініціали)

На тему Фактори та механізми забезпечення економічного зростання країн.
(назва теми)

1. Актуальність теми: економічне зростання є одним з головних факторів розвитку країни та забезпечує стабільну конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: робота є логічно викладеною, з використанням достатнього масиву репрезентативного матеріалу, що дозволило зробити вичислені висновки, поставлені в роботі завдання.

3. Наявність самостійних розробок автора: автором, на основі власного дослідження, проведено економічне зростання розроблено його класифікацію.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: на основі аналізу економічного зростання країн різного економіко-економічного розвитку автором запропоновано напрямки удосконалення економічного зростання в Україні.

5. Наявність недоліків: маленький обсяг окремих розділів, некоректне оформлення роботи.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота відповідає усім вимогам до її написання, може бути допущена до захисту перед ЕК.

Науковий(ва) керівник(ця): К.В.Н., доцент

Миськова Л.М.
(посада, учене звання, науковий ступінь)
(підпис) (прізвище, ініціали)

"22" травня 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	6
1.1 Сутність і зміст економічного зростання	6
1.2 Показники, типи та фактори економічного зростання	11
1.3 Державне регулювання економічного зростання	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	34
2.1 Динаміка економічного зростання провідних країн світу за основними показниками	34
2.2 Характеристика економічного зростання найменш розвинених країн	50
2.3 Напрями стимулювання економічного зростання в Україні.....	62
ВИСНОВОК	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Економічне зростання є однією з найбільш актуальних тем, яка постійно привертає увагу економістів та дослідників усього світу. Воно є важливим фактором стабільного розвитку країни та її конкурентоспроможності на світовому ринку. У сучасних умовах, коли світова економіка переживає непередбачувані зміни та виклики, важливо розуміти фактори та механізми, які забезпечують економічне зростання, а також виявляти шляхи досягнення стійкого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій на цю тему свідчать про те, що економічне зростання в сучасних умовах є особливо складним процесом, який вимагає системного та комплексного підходу.

В українських дослідженнях на цю тему можна виділити роботу Є. М. Ліннікової "Фактори економічного зростання в Україні", в якій досліджено фактори та показники економічного зростання в Україні та запропоновано заходи для його підвищення. О. Герасименко та І. Макаренко у своїй статті "Фактори економічного зростання в Україні" досліджують роль інвестицій, інновацій, експорту та державного регулювання в забезпеченні економічного зростання країни. І. Турченко та І. Колесник у своїй статті "Економічне зростання: концептуальні засади, фактори та шляхи забезпечення" аналізує основні фактори, що впливають на економічне зростання, та рекомендує заходи для забезпечення економічного зростання в Україні.

Відомими зарубіжними авторами є Р. Барро, Р. Лукас, П. Ромер, М. Портер та інші. У своїй роботі "Економічне зростання та розвиток" Солоу показав, що воно залежить від зростання праці та капіталу, технологічного прогресу та інновацій. Р. Барроу та Х. Салес-Барроу досліджували роль інвестиційного та гуманітарного капіталу в забезпеченні економічного зростання. Також варто звернути увагу на публікацію "The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development", у якій зазначені рекомендації для досягнення стійкого економічного зростання та розвитку.

Метою даної роботи є виявлення та аналіз факторів та механізмів забезпечення економічного зростання, оцінка ефективності його державного регулювання, а також визначення можливих шляхів стимулювання економічного зростання в Україні.

Об'єктом дослідження є процес економічного зростання.

Предметом цього дослідження виступають фактори та механізми, що забезпечують економічне зростання країни.

На основі визначеної мети в роботі були поставлені такі завдання:

- Розкрити сутність та зміст економічного зростання.
- Дослідити показники, типи та фактори економічного зростання, визначивши їх вплив на розвиток економіки.
- Проаналізувати державне регулювання економічного зростання, а також механізми й інструменти, що використовуються для його стимулювання.
- Проаналізувати динаміку економічного зростання провідних країн за основними показниками та визначити чинники, що забезпечують їх успіх.
- Охарактеризувати проблеми економічного зростання найменш розвинених країн світу, виявивши основні чинники, що гальмують їх розвиток.
- Розробити пропозиції щодо напрямів стимулювання економічного зростання в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі будуть використані такі методи дослідження, як аналіз наукових джерел, статистичний аналіз, порівняльний аналіз економічних показників тощо.

У даній роботі буде розглянуто теоретичні аспекти економічного зростання, зокрема його сутність та фактори, які впливають на цей процес. Також будуть проаналізовані особливості функціонування економічного зростання у лідируючих країнах світу та проблеми, з якими стикаються бідні країни. Окрема увага буде приділена заходам по стимулюванню економічного зростання в Україні. Робота має на меті дослідження механізмів та факторів, що забезпечують економічне зростання, а також виявлення шляхів досягнення стійкого економічного розвитку.

Таким чином, дане дослідження має теоретико-методичне значення для розвитку економіки України та механізмів, які забезпечують економічне зростання в сучасних умовах.

Інформаційна база дослідження включає в себе статистичні дані Міжнародного Валютного фонду, Світового банку та звіти банків різних країн, а також роботи вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків («Багатство нації» Адама Сміта, «Свобода і розвиток: економія вільного ринку» Бальцеровича, «Макроекономіка» Дорнбуша, «Економічна енциклопедія» Мочерного тощо).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок складає 78. При цьому робота містить 15 рисунків, 10 таблиць та 58 джерел у списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

1.1 Сутність і зміст економічного зростання

Термін економічне зростання означає збільшення загальної продуктивності, яка вимірюється валовим внутрішнім продуктом (ВВП). Продуктивність означає прагнення держави виробляти товари та послуги за рахунок власних ресурсів. Будь-яке підвищення продуктивності означає збільшення економічного зростання.

Категорія економічного зростання за багато років вивчення і досліджень теми стала однією з центральних категорій економічної науки, але з'ясування її суті досі дається складно. Є група авторів, що визначають економічне зростання як «розширення можливостей економіки задовольнити зростаючі потреби населення в товарах і послугах» [1], деякі трактують його як «зростаючу здатність економіки до реалізації своїх виробничих можливостей» [2], інші розглядають його зв'язок з поліпшенням якості життя та зростанням доходів на душу населення [3]. [4, с.9]

На думку таких зарубіжних вчених як Р. Дорнбуш та С. Фішер, економічне зростання слід визначати з позиції приросту реального ВВП, як базового макроекономічного показника. [5, с.21]

Сучасна теорія економічного зростання та продуктивності була започаткована ще у 1776 році Адамом Смітом у своїй книзі «Багатство народів». Для Сміта основними факторами економічного зростання є поділ праці та накопичення капіталу. Однак вони залежать від того, що він називає «обсягом ринку». Це зумовлено переважно географічними факторами, а також інституційними, такими як політико-правове середовище. [6]

У таблиці 1.1 зазначені трактування даного процесу різними авторами.

Економічне зростання загалом класифікується як збільшення доступності товарів і послуг в економіці. Ця концепція надихає широкий спектр

теорій економічного зростання – три найважливіші теорії економічного зростання: класична теорія, неокласична теорія та сучасна теорія економіки. Вчені класичної теорії стверджують, що зростання економіки досягає певної точки тоді, коли, якщо рости далі, економіка починає зменшуватися з точки зору багатства. Неокласична теорія називає чинники праці, капіталу та технології основними компонентами економічного зростання. А сучасна теорія зростання називає потреби та бажання основними рушійними силами економічного зростання. [7]

Таблиця 1.1 – Визначення економічного зростання різними авторами

Автори	Визначення економічного зростання
Адам Сміт	Економічне зростання – це збільшення продуктивності праці через спеціалізацію та розвиток механізмів ринкової координації.
Мочерний С.В.	«Розширення можливостей економіки задовольнити зростаючі потреби населення в товарах і послугах».
Бальцерович Л.	Розгляд економічного зростання через його зв'язок з поліпшенням якості життя та зростанням доходів на душу населення.
Пухтаєвич, Тітьонко	«Зростаюча здатність економіки до реалізації своїх виробничих можливостей».
Р. Дорнбуш, С. Фішер	Визначення економічного зростання з позиції приросту реального ВВП, як базового макроекономічного показника.
Джозеф Шумпетер	Це процес руйнування старих економічних структур і їх заміна новими, які сприяють ефективнішому використанню технічних засобів, капіталу та праці.
Артур Льюїс	Це процес створення робочих місць та збільшення доходів на душу населення.
Роберт Солоу	Це збільшення реального валового національного продукту (ВНП) на душу населення протягом тривалого періоду.

Джерело: розроблено авторкою на основі [4-6]

Хоча поняття «економічне зростання» і «економічний розвиток» сумісні між собою, їх не слід ототожнювати.

Економічне зростання складається з різноманітних процесів збільшення доходу на душу населення та збільшення національного доходу. На відміну від економічного зростання, економічний розвиток є набагато ширшим поняттям,

яке включає соціальні, політичні, культурні зміни та загальний розвиток. Економічний розвиток – це програми, політика або заходи, спрямовані на покращення економічного добробуту та якості життя громади.

До факторів, що пов'язані з економічним зростанням, можна віднести, наприклад, поступові позитивні зміни у ВВП, споживанні продукції, інвестиції уряду та чистий експорт. З іншого боку, економічний розвиток пов'язаний із зростанням здоров'я людей, збільшенням справедливості та якості життя, а також паритет купівельної спроможності тощо.

Економічне зростання можна виміряти кількісними показниками, наприклад ВВП, ПКС, тоді як економічний розвиток можна виміряти якісними показниками: ІЛР, ІЛП, грамотністю, дитячою смертністю тощо.

Економічне зростання є органічною складовою економічного розвитку. Завдяки економічному розвитку передумови для економічного зростання створюються на якісно новій основі [8, с.16]. Тобто, наприклад, покращення умов життя призводить до збільшення рівня споживання, що в свою чергу призводить до збільшення ВВП.

З іншого боку, саме економічне зростання є одним з найголовніших кількісних показників, який призводить до якісних змін в суспільстві [8, с.16]. Наприклад, зростання ВВП збільшує державний бюджет, що може збільшити, припустимо, видатки на соціальне забезпечення, і це призведе до поліпшення рівня життя населення.

Отже, можна сказати, що ці поняття тісно пов'язані між собою.

Економічне зростання не є єдиним показником економічного розвитку, але є важливою складовою. Є необхідність у збалансованому та відповідальному підході до економічного розвитку (підтримка рівноваги), де зростання виробництва супроводжується покращенням соціальних та екологічних показників, що дозволяє створити умови для сталого розвитку економіки та покращення якості життя населення.

Економічне зростання в довгостроковому періоді є однією з пріоритетних цілей макроекономічної політики будь-якої держави. Необхідно

комплексно розглядати економічне зростання та розширяти різноманітні аспекти, щоб забезпечити сталий та збалансований розвиток економіки.

Економічне зростання є важливим для підвищення рівня життя населення, зменшення безробіття, збільшення доходів держави, збільшення інвестицій у національну економіку та інших соціальних показників. Це явище, як правило, вважається позитивним, оскільки воно передбачає покращення рівня життя людей в економіці. Коли економіка розвивається, підприємства створюють більше робочих місць, зростають заробітні плати, а споживачі мають більше грошей, щоб витратити на товари та послуги. Як наслідок, спостерігається поступове зростання економічної активності, що згодом може призвести до збільшення податкових надходжень до бюджету країни і скорочення рівня бідності.

Однак, економічне зростання може мати і негативні наслідки, такі як зростання нерівності між багатими та бідними верствами населення, порушення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів та ін. Тобто негативні наслідки економічне зростання може мати тоді, коли воно не є сталим або якщо воно призводить до погіршення стану навколишнього середовища, соціальної нерівності чи фінансової нестабільності. Таким чином, політика країни повинна бути спрямована на збалансування переваг та витрат економічного зростання з метою досягнути стійкого та інклюзивного зростання, яке принесе користь усім у суспільстві.

Зважаючи на існування позитивних та негативних наслідків економічного зростання, у вчених існують аргументи, що виступають на користь цього явища, та аргументи проти нього. Найголовнішими аргументами «за» економічне зростання є:

- Збільшення ВВП на душу населення є запорукою покращення добробуту особи та суспільства в цілому;

- Збільшення ВВП є можливістю для боротьби з бідністю, вирішення екологічних проблем в країні, забезпечення суспільного спокою. Тобто умови економічного зростання дають змогу вирішувати також і соціальні проблеми;

— Економічне зростання може збільшити податкові надходження держави, що дозволяє урядам інвестувати в інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та інші соціальні програми;

— Економічне зростання також може сприяти збільшенню інновацій та технологічного прогресу, що в свою чергу дозволяє підвищувати ефективність виробництва;

— За умов економічного зростання покращується життя людей, забезпечуючи більші можливості зайнятості, підвищення зарплат, доступніші цінами на товари та послуги тощо.

Основними аргументами, що виступають «проти» економічного зростання, є [9, с.3]:

— Саме за умов економічного зростання збільшується нерівномірність розподілу доходів між багатими та бідними людьми, що збільшує соціальну нерівність та незадоволеність населення;

— Проблема неправильного розподілу та перерозподілу економічних благ існує і після збільшення обсягів виробництва;

— Економічне зростання може призвести до забруднення навколишнього середовища та зменшення природних ресурсів, оскільки постійне намагання збільшити приріст виробництва виснажує й іноді навіть марно витрачає обмежені ресурси;

— Надмірна споживча залежність та збільшення кредитного боргу призводить до економічної нестабільності;

— Умови, коли одні країни розвиваються, а інші не мають можливостей забезпечити економічне зростання, збільшують глобальний розрив, що сприяє розмежуванню держав та суспільств, зростання бідності, залежності та ізоляції малорозвинених країн.

Темпи економічного зростання та наслідки, які країна зазнає через нього, регулюються макроекономічною політикою, отже залежать напряду від ефективності прийнятих заходів даної політики.

1.2 Показники, типи та фактори економічного зростання

Отже, економічне зростання — це збільшення виробництва товарів і послуг в економіці. З цього можна зробити висновок, що саме ВВП є найголовнішим показником, завдяки якому економічне зростання зазвичай вимірюється в термінах збільшення сукупної ринкової вартості вироблених додаткових товарів і послуг.

Традиційно сукупне економічне зростання вимірюється не тільки у ВВП, але й також у вигляді валового національного продукту (ВНП), хоча іноді не виключено і використання інших альтернативних показників (таких як валовий національний дохід (ВНД), індекс цін, рівень інфляції, обсяг інвестицій, витрати домогосподарств тощо).

Проте ВВП залишається найпопулярнішим та найефективнішим способом вимірювання економічного зростання і обчислюється шляхом додавання всіх грошей, витрачених споживачами, підприємствами та урядом за певний період. Формула така: $\text{ВВП} = \text{споживчі витрати} + \text{бізнес-інвестиції} + \text{державні витрати} + \text{чистий експорт}$.

Економісти використовують багато різних методів, щоб визначити швидкість економічного зростання, у зв'язку з чим розрізняють номінальне та реальне зростання.

Реальне економічне зростання — це коли швидкість зміни загальної продуктивності зростає. Наприклад, якщо держава з кожним роком стає все більш здатною виробляти товари та послуги внаслідок збільшення природних і людських ресурсів або будь-яких інших факторів, тоді кажуть, що вона підвищила своє реальне економічне зростання.

На противагу реальному економічному зростанню, номінальне економічне зростання відбувається, коли ВВП держави зростає просто через зростання цін на товари або якщо зростає ставка оплати праці. Це лише зростання чисельності, де немає зростання в реальному сенсі, тому що держава не демонструє якогось надзвичайного прогресу в реальному сенсі. Таким

чином, такий вид економічного зростання визначається рівнем інфляції, а це зовсім не те, до чого держава повинна прагнути.

Існує три різні методи визначення реального ВВП [10]:

— Квартальне зростання за річним темпом – розглядається зміна ВВП від кварталу до кварталу, а потім вона об'єднується в річний показник. Наприклад, якщо зміна за один квартал становить 0,3%, тоді річна ставка екстраполюється на 1,2%.

— Темп зростання за чотири квартали або рік за роком – це порівняння ВВП одного кварталу за два послідовних роки у відсотках. Його часто використовують підприємства, щоб компенсувати вплив сезонних коливань.

— Середній річний темп зростання – це середнє значення змін у кожному з чотирьох кварталів.

Варто зазначити, що за темпами економічного зростання його можна класифікувати на декілька типів:

— Швидкі темпи зростання – коли економіка зростає від 5% і більше щорічно. Такі темпи зростання характерні для розвинених країн з високим рівнем інвестицій та інновацій.

— Середні темпи зростання – коли економіка зростає від 2% до 5% щорічно. Цей рівень темпів зростання є типовим для багатьох країн з розвинутою та середньою економікою.

— Низькі темпи зростання – коли економіка зростає менше ніж на 2% щорічно. Цей рівень темпів зростання характерний для більшості країн з менш розвинутою економікою.

— Спад економіки – коли економіка зменшується протягом тривалого періоду. Цей стан відбувається під час рецесії та кризи.

Важливо також зазначити, що темпи економічного зростання можуть залежати від багатьох факторів, таких як рівень інфраструктури, політика держави, галузі економіки та інші. Тому країни зі схожим рівнем розвитку можуть мати різні темпи економічного зростання, що залежить від їхніх індивідуальних умов та обставин.

Економісти також визначають різницю між короткостроковими економічними змінами у виробництві та довгостроковим економічним зростанням. Короткострокові коливання економічного зростання називають бізнес-циклом, який призводить до змін. У діловому циклі є 4 етапи, відомі як піднесення, спад, депресія і відновлення. В разі піднесення сукупний попит збільшиться, а отже, збільшиться обсяг виробництва, що зрештою призведе до економічного зростання. Тобто економісти, як правило, пояснюють підйоми та спади бізнес-циклу коливаннями сукупного попиту. На відміну від короткострокових коливань, економічне зростання, яке має зв'язок з довгостроковою тенденцією у виробництві, має структурні причини, наприклад, технологічний прогрес або накопичення факторів.

Враховуючи те, що економісти мають можливості визначати передумови і зміни, до яких вони приводять, розрізняють також фактичне зростання, потенційне зростання і тенденцію зростання. Фактичне зростання – це зміна ВВП, що відбувається за визначений період часу. Воно потенційно залежить від змін, що відбуваються в ефективності використання наявних ресурсів, а також у сукупному попиті в економіці. Потенційне зростання може визначатися як підвищення якості та кількості всіх ресурсів, які є в економіці. Потенційне зростання може відбуватися без реального економічного зростання, але призвести до нього у майбутньому. Тенденція зростання може визначатися як збільшення, яке очікується в потенційному випуску протягом певного періоду часу. В основному його можна використовувати для визначення зростання потенціалу економіки без урахування інфляції.

Загалом існують декілька різних типів класифікацій економічного зростання, що мають місце в економіці. Ці різноманітні типи класифікацій допомагають уточнити розуміння економічного зростання, його різних аспектів, а також факторів впливу. Його можна класифікувати за широкими ознаками, зокрема за джерелами зростання, його структурою та впливом на суспільство. Класифікація економічного зростання за основними ознаками представлена на Рисунок 1.1.

Рисунок 1.1 – Класифікація економічного зростання за критеріями

Джерело: побудовано авторкою на основі [11-12]

Економічне зростання можна класифікувати за джерелами зростання на кілька типів, такі як зростання попиту, зростання пропозиції, зростання продуктивності праці, зростання капіталу, зростання технологій тощо. Але за цією ознакою розрізняють два основні типи: зовнішньо-орієнтоване зростання та внутрішньо-орієнтоване.

Зовнішньо-орієнтоване зростання (експортно-орієнтоване зростання) засноване на збільшенні експорту товарів та послуг. Експортне зростання відбувається, коли економіка розширює свій експорт шляхом спеціалізації на виробництві товарів і послуг, які користуються високим попитом на міжнародних ринках. Зростання на основі експорту може призвести до збільшення надходжень в іноземній валюті, створення робочих місць і технологічної модернізації, але воно може бути вразливим до зовнішніх потрясінь і торгових бар'єрів, а також, зазвичай, залежить від світової кон'юнктури та може бути досить нестійким.

Внутрішньо-орієнтоване зростання засноване на внутрішньому споживчому попиті. Зростання за рахунок споживання відбувається, коли

економіка збільшує своє внутрішнє споживання за рахунок збільшення споживчих витрат на товари та послуги. Це тип зростання, коли економіка країни сконцентрована на розвитку внутрішнього ринку та виробництва для задоволення потреб національного ринку. Він може бути більш стійким, оскільки не так сильно залежить від світової кон'юнктури. Зростання, спричинене споживанням, може призвести до короткострокового збільшення виробництва та зайнятості, але цей тип зростання також може бути нестійким, якщо призведе до надмірних запозичень, інфляції або торгового дисбалансу.

До цих типів зростання можна також додати імпортозаміщувальне зростання, коли економіка країни заміщує імпортні товари внутрішнім виробництвом, та імпортоване зростання, коли економіка країни активно розвивається завдяки імпорту товарів і послуг (це може бути досягнуто шляхом зниження витрат на виробництво за рахунок закупівлі дешевих імпортних товарів, що дозволяє збільшити продуктивність).

В класифікації економічного зростання за структурою можна виділити два типи: розширювальне та інноваційне зростання.

Розширювальне зростання – це тип економічного зростання, що ґрунтується на збільшенні обсягів виробництва вже наявних товарів і послуг, залученні додаткових ресурсів та відкритті нових ринків збуту.

Основними факторами, що забезпечують розширювальне зростання, є збільшення населення, розвиток нових технологій, збільшення інвестицій та підвищення рівня ефективності виробництва.

Проте, розширювальне зростання може бути обмежене, якщо ресурсів для збільшення виробництва недостатньо, продуктивність знижується або погіршуються умови збуту продукції. Також, розширювальне зростання може впливати на довкілля, збільшуючи використання природних ресурсів і забруднюючи довкілля.

Інноваційне зростання – це тип економічного зростання, який базується на впровадженні нових технологій, ідей та методів у виробництво і промисловість для створення нових товарів та послуг. Інновації можуть

виникати в будь-якій галузі, від науки та технологій до культури і соціальних змін. Інновації можуть збільшити продуктивність, покращити якість товарів і послуг, знизити витрати на виробництво, створити нові ринки і підприємства, сприяти соціальному розвитку. Такий тип зростання є особливо важливим для країн з низьким рівнем економічного розвитку, оскільки воно може допомогти підвищити їх конкурентоспроможність та збільшити економічний потенціал.

За впливом на суспільство, зазвичай розрізняють два типи економічного зростання: ексклюзивне та інклюзивне зростання. Але до цієї класифікації також можна додати «зелене зростання».

Ексклюзивне зростання приносить користь лише кільком вибраним особам або групам, залишаючи інших позаду. Це може статися, якщо вигоди від економічного зростання зосереджені в певних секторах чи регіонах економіки, або якщо певні групи мають більший доступ до економічних можливостей і ресурсів, ніж інші. Цей тип зростання веде до розшарування суспільства та нерівності. Термін «виключне економічне зростання» зазвичай не використовується в економіці чи політичному дискурсі. Таке зростання було б проблематичним із соціальної та політичної точки зору, оскільки воно могло б посилити нерівність і створити соціальні заворушення.

Інклюзивне зростання дозволяє всім членам суспільства брати участь у збільшенні добробуту. Це є бажаною формою економічного зростання, яка приносить користь усім членам суспільства. Така форма вимагатиме політики, яка сприятиме рівному доступу до освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та фінансових ресурсів, а також зменшуватиме бар'єри для входу та дискримінацію за будь-якою рисою.

Цей тип зростання відбувається, коли економіка розширює своє виробництво та споживання таким чином, що приносить користь усім членам суспільства, незалежно від їхнього доходу, статі, раси чи місця розташування. Інклюзивне зростання вимагає політики, яка зменшує нерівність, сприяє доступу до базових послуг і надає можливість маргіналізованим спільнотам брати участь у прийнятті економічних рішень.

Зелене зростання відбувається, коли економіка розширює своє виробництво та споживання таким чином, щоб зменшити свій вуглецевий слід та інший вплив на навколишнє середовище, одночасно сприяючи економічному розвитку та створенню робочих місць. Зелене зростання вимагає переходу до низьковуглецевих технологій, відновлюваних джерел енергії та моделей економіки циклічного циклу, які мінімізують відходи та забруднення. [9]

Основною класифікацією економічного зростання залишається поділ на екстенсивне та інтенсивне зростання.

Екстенсивне економічне зростання базується на розширенні таких факторів виробництва, як земля, праця та капітал. Воно досягається за рахунок збільшення кількості ресурсів, що використовуються у виробництві. Наприклад, економіка може зазнати екстенсивного економічного зростання завдяки збільшенню кількості працівників, збільшенню площі землі, доступної для сільського господарства, або інвестуванню в більшу кількість машин і обладнання для виробництва товарів і послуг.

Інтенсивне економічне зростання досягається шляхом підвищення ефективності факторів виробництва, таких як продуктивність праці, технологічні інновації та покращення якості капіталу. Воно відбувається за рахунок підвищення якості ресурсів, що використовуються у виробництві. Економіка може зазнати інтенсивного економічного зростання, наприклад, інвестуючи в освітні та навчальні програми для підвищення кваліфікації працівників, запроваджуючи нові та ефективніші технології виробництва або розробляючи нові та кращі продукти.

Обидва типи економічного зростання важливі для сталого розвитку. Екстенсивне зростання допомагає збільшити розмір економіки та створити більше робочих місць, тоді як інтенсивне зростання допомагає покращити рівень життя людей шляхом кращого розподілу й використання ресурсів та підвищення ефективності.

Згадуючи сталий розвиток, необхідно зазначити, що економічне зростання також можна класифікувати на основі його стійкості, яка стосується

його здатності підтримувати або покращувати добробут нинішнього та майбутніх поколінь без погіршення стану природного середовища. Деякі з найпоширеніших типів економічного зростання, засновані на його стійкості, це стає зростання, нестійке зростання, а також зменшення зростання.

Стає зростання відбувається, коли економіка розширює своє виробництво та споживання таким чином, щоб поважати екологічні обмеження та підвищувати стійкість природних систем. Цей тип вимагає балансу між економічними, соціальними та екологічними цілями та може передбачати впровадження зелених технологій, ефективне використання ресурсів та політику соціальної інтеграції.

Щоб досягти сталого економічного зростання, політика та практика повинні бути узгоджені з принципами сталого розвитку, які включають: екологічну стійкість (вимога ефективного використання природних ресурсів, зменшення відходів і забруднення, збереження біорізноманіття та пом'якшення кліматичних змін), соціальну стабільність (вимагає сприяння соціальному залученню, рівності та правам людини), економічну стійкість (тобто сприяння економічному зростанню, яке є інклюзивним, інноваційним та стійким і яке створює гідні робочі місця та можливості для всіх, одночасно зменшуючи бідність і нерівність).

Нестійке зростання виникає, коли економіка розширює своє виробництво та споживання таким чином, що погіршує природне середовище або виснажує обмежені ресурси, що призводить до негативних зовнішніх ефектів, таких як забруднення, втрата біорізноманіття або зміна клімату. Такий тип зростання може призвести до екологічних криз, соціальної нерівності та економічної нестабільності в довгостроковій перспективі, навіть якщо є короткострокові вигоди.

Зменшення зростання відноситься до свідомого та справедливого скорочення економічної діяльності та споживання ресурсів з метою досягнення соціальної та екологічної стійкості. Зменшення зростання ставить під сумнів припущення про те, що економічне зростання є необхідним або бажаним для

добробуту людей, і виступає за альтернативні моделі розвитку, які надають пріоритет якості життя, стійкості громади та екологічній справедливості.

Деякі вчені вважають, що якщо економічне зростання й надалі залишатиметься метою всіх країн, це призведе до кліматичної катастрофи без надії обмежити глобальне потепління. На їх думку, видається невідповідним те, що глобальне потепління, спричинене людиною, почалося приблизно в 1830-х роках, саме тоді, коли перша в світі промислова революція була на піку.

Запропоновані практичні дії щодо зменшення зростання включають купівлю меншої кількості речей (ремонт старих замість купівлі нових), заборону планового старіння та використання порожніх будинків замість будівництва нових. [13]

В економіці існують багато факторів, які мають вплив на економічне зростання, але корисно розділити їх на: фактори попиту (наприклад, споживчі витрати), пропозиції (наприклад, виробнича потужність) та розподілу. Розподіл факторів економічного зростання зображено на Рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Фактори економічного зростання

Джерело: побудовано авторкою на основі [14-17]

Взаємодію факторів виробництва та обмеженість ресурсів суспільства демонструє нам крива виробничих можливостей. Вона показує, що виробляючи

більше одного товару, залишається менше ресурсів на інший товар. Будь-яка точка на цій кривій означає, що у виробництві використовуються всі наявні ресурси. Економічне зростання демонструється переміщенням кривої вправо, показуючи, що збільшення наявних ресурсів або ефективності їх використання збільшує обсяг виробництва.

Фактори попиту: зростання споживання, інвестицій, державних витрат або експорту може призвести до підвищення сукупного попиту і більшого економічного зростання (рис.1.3). [17]

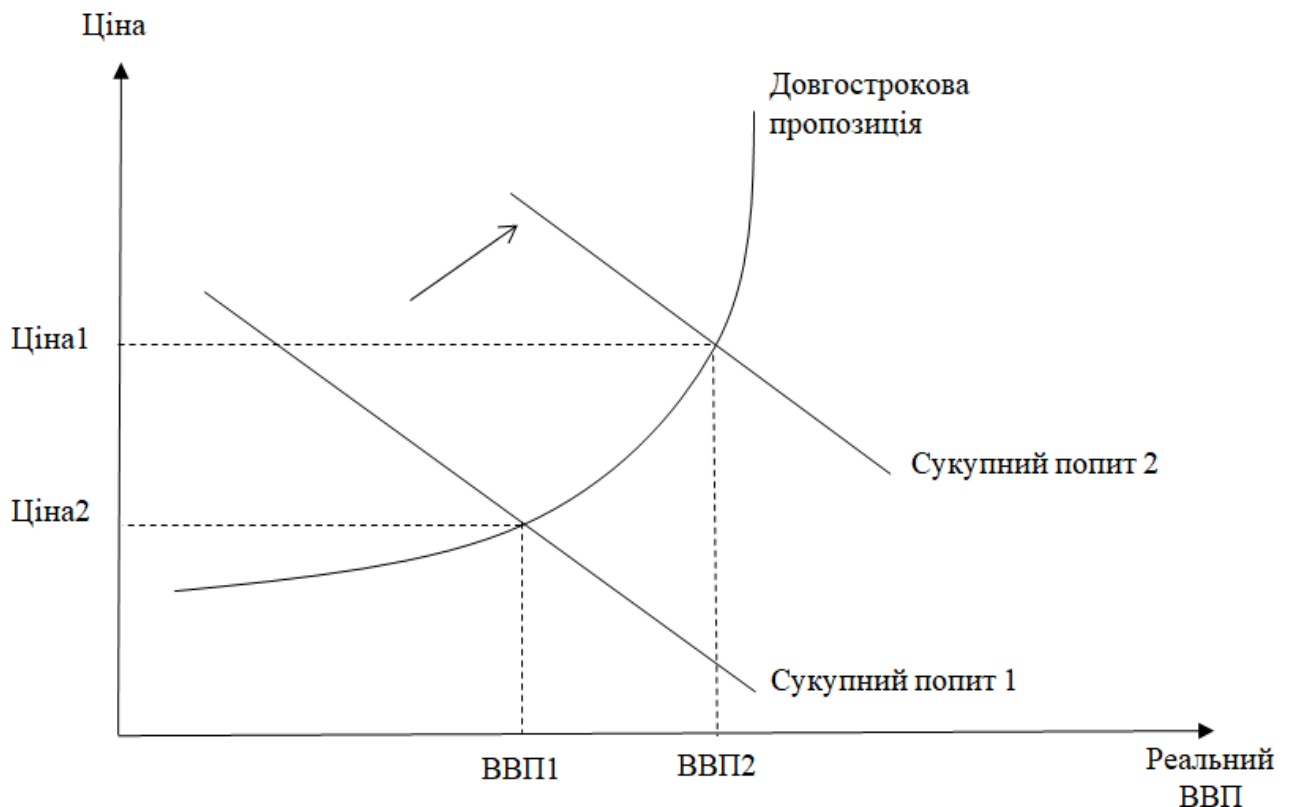

Рисунок 1.3 – Графік, що демонструє зростання попиту

Джерело: побудовано авторкою на основі [17]

Фактори попиту відносяться до того, наскільки активно споживачі прагнуть купувати товари і послуги, а також наскільки широкі можливості вони мають для здійснення свого прагнення, і включають наступне:

— Доходи споживачів: Зростання доходів споживачів збільшує їх здатність купувати товари і послуги, що сприяє зростанню попиту. У ситуації зниження реальної заробітної плати споживачам доведеться скоротити витрати, зокрема, скоротити купівлю предметів розкоші.

— Значення обмінного курсу: Зниження курсу може спричинити інфляцію, але принаймні в короткостроковій перспективі воно може дати поштовх зростанню.

— Процентні ставки. Нижчі процентні ставки зроблять запозичення дешевшими та спонукатимуть фірми інвестувати, а споживачів витратити. Проте навіть у період низьких процентних ставок економічне зростання все ще може бути повільним через низьку довіру та неохоче банківське кредитування.

— Ціни товарів, послуг та активів: Зниження цін може збільшити попит на товари і послуги, в той час як підвищення цін може знизити попит.

— Банківський сектор: Умови кредитування можуть впливати на попит, оскільки вони можуть забезпечити споживачам доступ до кредитів на покупку товарів і послуг. До того ж якщо банки втрачають гроші і більше не хочуть давати позики, це може сильно ускладнити роботу фірм і споживачів, що призведе до зниження інвестицій.

— Демографічні фактори: народжуваність, національний склад, вік та стать населення, можуть впливати на попит на ринку, оскільки вони більшою мірою визначають інтерес та смакові переваги.

— Глобалізація: забезпечує доступ до нових ринків та споживачів.

У довгостроковій перспективі економічне зростання визначається факторами, які впливають на зростання довгострокової сукупної пропозиції. Якщо не буде збільшення довгострокової пропозиції, то підвищення сукупного попиту буде просто інфляційним. [17]

На рисунку 1.4 показано збільшення довгострокової пропозиції та сукупного попиту, що призводить до збільшення ВВП, тобто економічного зростання, без інфляції.

Вчені виділяють 4 основні фактори пропозиції.

Природні ресурси: країни, які мають більше природних ресурсів, зможуть виробляти послуги та товари. Ці товари та послуги також матимуть низькі ціни та витрати, пов'язані з ними, порівняно з країнами, які мають імпортувати ці ресурси. При низьких витратах компанії та фірми зможуть

збільшити випуск і експортувати більше товарів в інші країни. Це призведе до збільшення рахунку поточних операцій країни і, як результат, прискорить повільне економічне зростання. Ефективність використання природних ресурсів оцінюється ресурсомісткістю продукції.

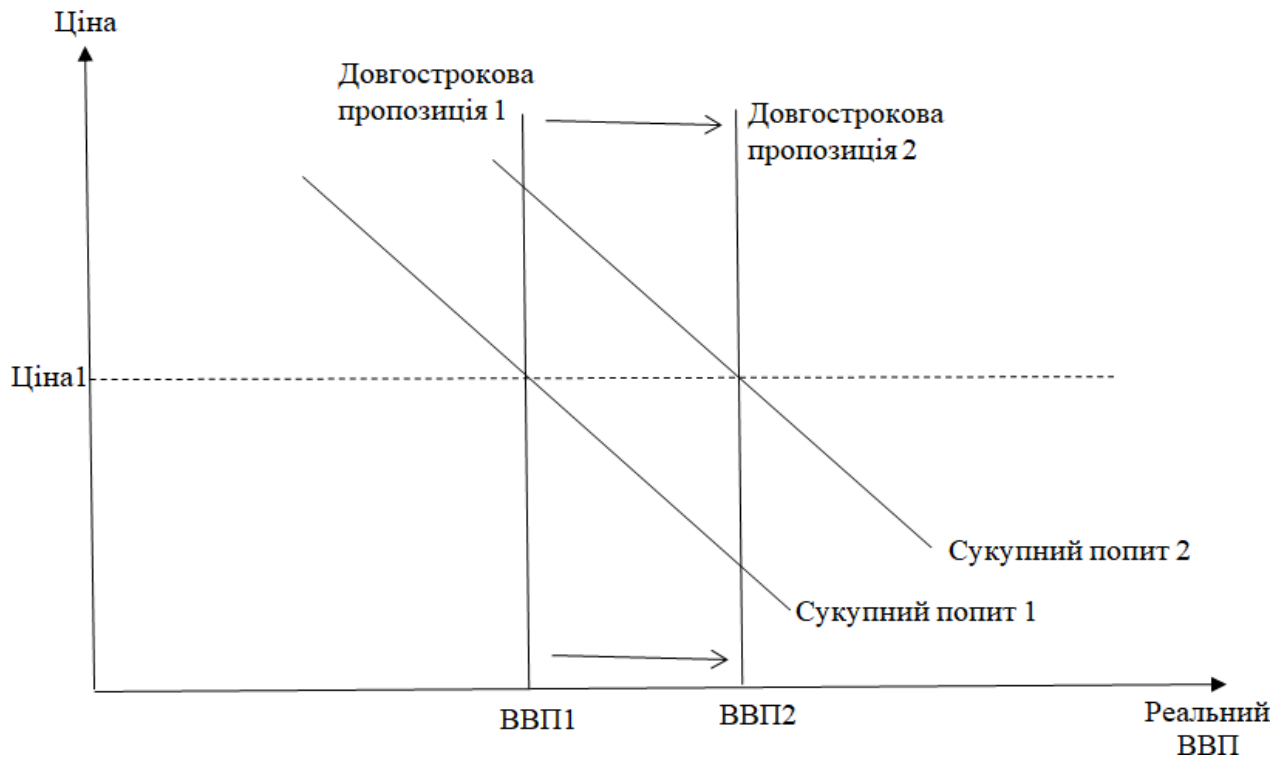

Рисунок 1.4 – Збільшення економічного зростання

Джерело: розроблено авторкою на основі [17]

Кількість і якість праці: із збільшенням кількості робочої сили буде збільшуватися економічне зростання. З більшою кількістю працівників потенційний рівень виробництва також буде зростати. Крім кількості праці, досить важливими є здібності та навички. Оцінити фактор можна кількістю працездатного населення (якщо збільшується кількість працівників і ринки праці є гнучкими, фірмам буде легше наймати потрібних їм працівників), а ефективність трудових ресурсів оцінюється продуктивністю праці. Продуктивність – це обсяг продукції на одного працівника, і вона має сильний вплив на довгострокову тенденцію темпів економічного зростання. [17] Продуктивність визначатиметься технологією та кваліфікацією робочої сили. Підвищення продуктивності праці може допомогти фірмам перейти до більш складних виробничих процесів і стати більш ефективними.

Основний капітал: при значній сумі відповідних капітальних вкладень у машини, заводи та обладнання можна розвивати економіку нації. Економіка з більшим фізичним капіталом може виробляти більше, ніж економіка з меншим фізичним капіталом. Оскільки заощадження та інвестиції додають до запасів капіталу, більше інвестицій у капітал призводить до більшого економічного зростання. Коли комерційна фірма вирішує зробити певні інвестиції в нове обладнання, потенційний обсяг виробництва збільшиться і це призведе до стабільного економічного зростання. Кількісно фактор оцінюється вартістю, а ефективність оцінюється фондовіддачею.

Технічний прогрес: продуктивність технології може вплинути на потенційний обсяг виробництва нації. При належній пропозиції в економіці споживачі можуть витратити більше грошей. Технічний прогрес підвищує ефективність виробництва завдяки тому, що знижується собівартість продукції.

До інших факторів пропозиції, що впливають на можливості, які пропонуються на ринку, можна віднести також наступні:

— Розвиток інфраструктури: Розвиток інфраструктури, такої як транспортні засоби, технічне обслуговування, зв'язок і т.д., сприяє розвитку економіки, оскільки він полегшує переміщення товарів і послуг і знижує витрати на їх транспортування.

— Зміни в оподаткуванні: Зміни в оподаткуванні можуть мати вплив на пропозицію, оскільки вони можуть впливати на затрати підприємств і на їхню здатність конкурувати на ринку.

Економічне зростання також залежить від факторів розподілу, які більшою мірою відносяться до того, як виробництво і доходи розподіляються між різними групами населення. Спроможність збільшити виробництво включає в себе також розумний розподіл збільшених обсягів ресурсів заради отримання найбільшої кількості необхідної продукції. До того ж, як зазначалося раніше, кількість продукції не є головною проблемою, проблема полягає також в розподілі та перерозподілі вже виготовлених благ. Основні фактори розподілу включають в себе наступне:

— Розподіл доходів між різними групами населення може впливати на споживання та попит на товари і послуги, і також на спроможність людей інвестувати в освіту і бізнес.

— Розподіл власності на землю, майно і підприємства може впливати на рівень конкуренції, інвестиції і розвиток підприємництва.

— Рівень безробіття впливає на розподіл доходів і може знижувати попит на товари і послуги.

— Соціальні програми, такі як пенсії, допомога безробітним і медичне страхування, можуть впливати на розподіл доходів і здатність споживачів купувати товари і послуги.

На противагу факторам що сприяють економічному зростанню, існують фактори, що перешкоджають йому: безробіття, інфляція, відтік мізків, бідність, нестача природних ресурсів, нестача людських ресурсів, нестача іноземних інвестицій, низький рівень освіти, соціальні проблеми, тероризм, порушення правопорядку, погані медичні заклади, поганий рівень життя тощо.

Є також деякі фактори, чий значний вплив на економічне зростання не можливо заперечувати, але їх дуже складно оцінити кількісно. До таких факторів відносяться кліматичні умови, якість земельних угідь, культурна та соціально-політична атмосфера країни, а також навіть національні традиції. Відноситься до цих факторів і міжнародна спеціалізація.

Проаналізувавши фактори економічного зростання, можна дійти висновку, що воно завжди є результатом взаємодії як економічних факторів (пропозиції, попиту, розподілу), так і неекономічних (географія, клімат, демографія, військово-політичні фактори, культура тощо).

1.3 Державне регулювання економічного зростання

Зв'язок між регулюванням та економікою займає центральне місце в політичній економії з 1970-х років. Політика уряду відіграє велику роль у заохоченні (або стримуванні) економічного зростання. Державне регулювання

економічного зростання – це система заходів та інструментів, які вживає держава для стимулювання економічного зростання та розвитку національної економіки. Ці інструменти можуть бути різними (рис. 1.5) і мати різний вплив по відношенню до економічного зростання.

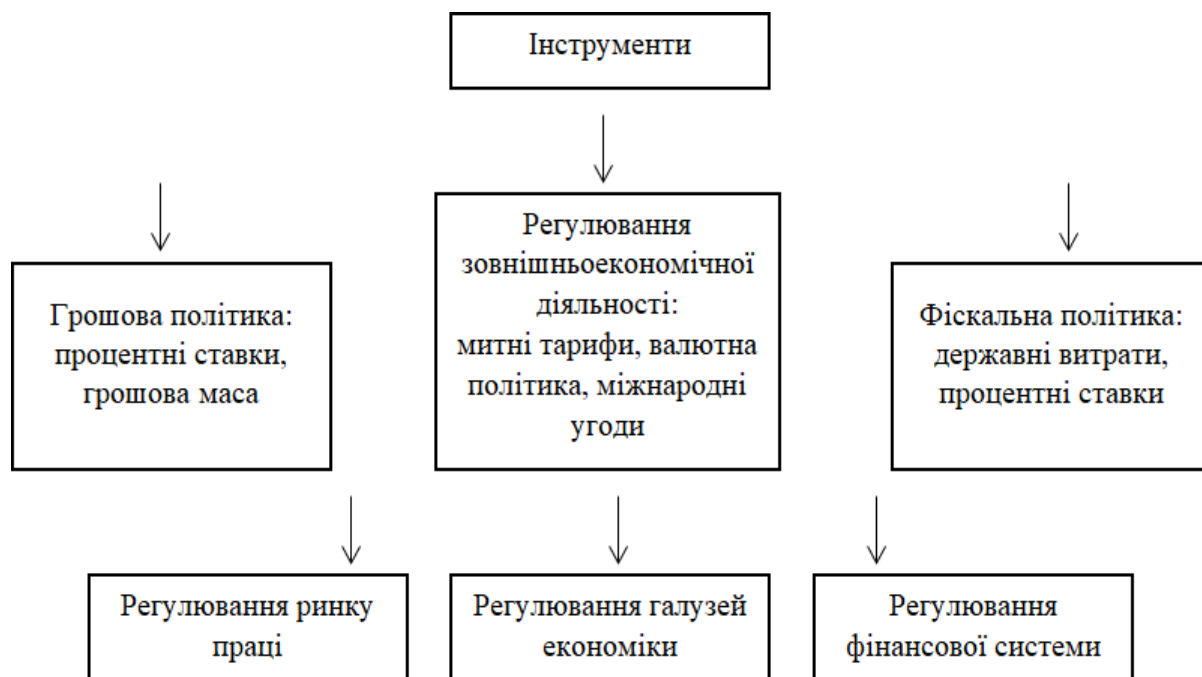

Рисунок 1.5. – Інструменти регулювання економічного зростання

Джерело: розроблено авторкою на основі [18-19]

Найпоширеніші заходи належать до сфери макроекономічного регулювання, що є важливою складовою економічної політики будь-якої країни. Стабільна макроекономічна ситуація забезпечує сприятливі умови для розвитку підприємництва, інвестицій та споживання. Макроекономічна нестабільність може мати серйозний вплив на економіку країни, призводити до зростання безробіття, інфляції та інших проблем. За допомогою монетарної (грошової) та фіскальної політики держава може втручатися в економіку країни для забезпечення стабільності та збалансованості макроекономічних показників, впливати на рівень інфляції, обсяг грошової маси в обігу, бюджетні витрати та податкові ставки.

Грошова політика – це набір заходів, що вживаються центральним банком країни для впливу на рівень грошової маси та процентні ставки. Вона

міцно впливає на економічне зростання через свої ефективність у контролі інфляції та стимулюванні вкладень.

Грошова політика може бути експансивною (збільшення грошової маси) або обмежувальною (зменшення грошової маси), залежно від потреб економіки.

Коли центральний банк зменшує процентну ставку або збільшує кількість грошей в обігу, це може збільшити обсяги кредитування та знизити вартість кредитування. Це збільшує доступність кредитування для підприємств та покупців, що може підвищити рівень інвестицій та витрат споживачів. Якщо рівень інвестицій та витрат споживачів зростає, це може призвести до збільшення попиту на товари та послуги, що стимулює виробництво та зростання ВВП.

Крім того, грошова політика може використовуватися для контролю інфляції. Коли центральний банк підвищує процентну ставку, це сприяє зниженню доступності кредитування, що зменшує витрати споживачів та інвестиції підприємств, що, в свою чергу, може знизити загальний попит на товари та послуги. Це допомагає знизити рівень інфляції в економіці, що може сприяти стабільному економічному зростанню в майбутньому.

Логічно було б зауважити, що інфляція скорочує реальний попит, що негативно впливає на обсяги виробництва. Тоді можна було б припустити, що стійкий не інфляційний розвиток (нуліфікація цінової динаміки), який можна забезпечити шляхом жорсткої монетарної політики, є найкращим варіантом. Але це не так. По-перше, спроби монетарного погашення інфляції, зазвичай, не мають за собою ніякого успіху. По-друге, відсутність інфляції та дефляція теж можуть мати серйозні негативні наслідки. [8, с.196]

Звісно, інфляція, яка відбувається, коли загальний рівень цін на товари та послуги зростає, може бути шкідливою для економічного зростання. Це може призвести до зниження покупної спроможності грошей та збільшення витрат підприємств (зростання вартості виробництва, яке в свою чергу зменшує конкурентоспроможність) та споживачів. Якщо вартість товарів і послуг зростатиме, попит на них може зменшуватись, наслідком чого є зниження

виробництва та економічного зростання. Також, інфляція може підірвати довіру громадян та підприємств до валюти та фінансової системи в цілому.

Дефляція, з іншого боку, може також бути шкідливою для економічного зростання. Дефляція відбувається, коли загальний рівень цін знижується, що може призвести до зниження витрат споживачів та підприємств. Якщо фізичні та юридичні особи очікують, що ціни на товари та послуги продовжать падати, вони можуть відкласти покупки та інвестиції, що може призвести до зменшення попиту та зниження виробництва. Через дефляцію також може статися погіршення платоспроможності боржників та збільшення навантаження на банківську систему. Крім того, відбувається підвищення боргового навантаження через збільшення реальної вартості боргу.

В Японії, наприклад, зниженню рівня інфляції з 2,5% у 80-ті роки до 1,2% у 90-ті роки сприяла така ж затримка економічного зростання вдвічі — з 3,8 до 1,7%. В Аргентині однопроцентна дефляція в 2000—2001 рр. кожного року супроводжувалася падінням ВВП на 2,6%. І навпаки, в 2003 р. економіка Аргентини зросла майже на 7% за умов подорожчання товарів першого вжитку на 13,4%. [8, с.196]

Проте і інфляція, і дефляція можуть мати позитивний вплив на економічне зростання в деяких ситуаціях.

Наприклад, контрольована інфляція може стимулювати споживчий попит і збільшувати виробництво товарів та послуг. Інфляція може створювати сприятливі умови для боротьби зі спадом економіки та безробіттям, оскільки зниження покупної спроможності грошей може стимулювати збільшення виробництва та зменшення безробіття. Також, інфляція може допомогти зменшити рівень боргу, бо його вартість знижується у міру зростання рівня цін.

Дефляція також може мати позитивний вплив на економічне зростання в певних обставинах. Зниження цін на товари та послуги може збільшити споживчий попит та підтримати виробництво. Крім того, дефляція може створювати більш сприятливі умови для збереження грошових коштів, що може стимулювати інвестиції та збільшення економічного зростання.

Отже, важливо зауважити, що вплив інфляції та дефляції на економічне зростання залежить від контексту та масштабів цих процесів. Коли інфляція чи дефляція стаються непередбачувано і надмірно, вони мають шкідливий вплив на економіку і призводять до економічної нестабільності та криз. Тому, керування інфляцією та дефляцією є важливими завданнями для монетарної політики держави.

Другою складовою макроекономічного регулювання є фінансова політика – це набір заходів, що вживаються урядом країни для впливу на рівень бюджетних витрат та податкових ставок.

Фінансова політика також може бути експансивною (збільшення бюджетних витрат або зниження податкових ставок) або обмежувальною (зменшення бюджетних витрат або збільшення податкових ставок), залежно від потреб економіки.

Один з основних інструментів фінансової політики – це державні витрати. Коли держава збільшує витрати, вона стимулює попит на товари та послуги, що збільшує виробництво та зайнятість. Крім того, державні витрати сприяють розвитку важливих секторів економіки, таких як наука, технології та інфраструктура, що також сприяє зростанню економіки.

Інший важливий інструмент фінансової політики – це податки. Зниження податкового навантаження на бізнес може стимулювати розвиток підприємництва, збільшити стимул до нього та інвестицій, що може позитивно вплинути на виробництво та зайнятість. Крім того, зменшення податкових ставок для населення може збільшити покупну спроможність та попит на товари та послуги, що може сприяти зростанню виробництва та збільшенню зайнятості населення.

Однак, важливо зберігати баланс між державними витратами та податками, оскільки занадто великі державні витрати або занадто низькі податки можуть призвести до бюджетного дефіциту та зростання державного боргу. Це може негативно вплинути на довгострокову стійкість економіки та забезпечення її зростання.

Важливим інструментом впливу на економічне зростання є громадські витрати. Наприклад, інвестиції в освіту можуть підвищити кваліфікацію робочої сили та сприяти зростанню продуктивності. Інвестиції в охорону здоров'я можуть зменшити негативний вплив на роботу та зробити працівників більш продуктивними. Інвестиції в інфраструктуру забезпечують швидкий та ефективний рух товарів та послуг, що робить підприємства більш конкурентоспроможними та збільшує зростання економіки в цілому. Варто зауважити, що інфраструктура з часом знецінюється, як і будь-який інший капітал. Це означає, що уряди повинні замінити зношену інфраструктуру, щоб підтримувати її. Однак, занадто великі громадські витрати можуть призвести до дефіциту бюджету та зростання державного боргу. Це може негативно вплинути на довгострокову стійкість економіки та забезпечення її зростання.

Іншими заходами впливу на економічне зростання є регулювання зовнішньоекономічної діяльності, головними інструментами якого є встановлення тарифів на ввезення і вивезення товарів, укладання міжнародних угод та торговельних договорів, валютна політика.

Зовнішня торгівля є одним з джерел економічного зростання, оскільки вона може забезпечити доступ до нових ринків збуту (що дозволить розширяти масштаби виробництва) та можливостей для експорту (що також може допомогти збільшити обсяг виробництва і призвести до збільшення зайнятості та виробничих потужностей).

Також зовнішня торгівля може допомогти зменшити залежність економіки від внутрішнього ринку та збільшити конкурентоспроможність підприємств. Конкуренція на міжнародному рівні може знизити ціни і збільшити споживчу платоспроможність та підвищити попит.

Крім того, зовнішня торгівля може забезпечити доступ до нових технологій та інновацій, а також залучити іноземні інвестиції, які можуть забезпечити додаткові ресурси для розвитку підприємств.

Отже, зменшення митних бар'єрів може підвищити обсяги експорту та імпорту, що може збільшити обсяги виробництва та збільшити рівень

економічного зростання. Однак, якщо відкриття ринку буде занадто швидким, то внутрішні виробники можуть постраждати від конкуренції, що призведе до зменшення виробництва та зменшення рівня зростання.

Держава може впливати на економічне зростання шляхом регулювання галузей економіки, надаючи пільги та підтримку певним секторам, наприклад, шляхом надання дотацій для розвитку нових технологій або інвестування в освіту. Таким чином держава може стимулювати перспективні галузі виробляти більше, сприяти зростанню менш розвинених галузей тощо.

Інший шлях впливу держави на економічне зростання це регулювання фінансової системи. Держава може встановлювати правила для фінансових установ, регулювати діяльність фондових ринків та забезпечувати стабільність країни. Фінансова система є важливим елементом економіки, що забезпечує доступ до капіталу для підприємств, які можуть використати ці кошти для інвестування в проекти, розвиток технологій, виробництво та інфраструктуру.

Регулювання фінансової системи може бути спрямоване на підтримку інвестицій та кредитування важливих галузей економіки, таких як інноваційні технології або експортні підприємства. Для цієї цілі держави можуть використовуватися такі інструменти, як пільги, зниження податків, гарантії держави для інвесторів, стимулювання внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Ця сфера регулювання також може бути спрямована на забезпечення фінансової стабільності, запобігання фінансовим кризам та підвищення довіри до банківської системи. Для цього можуть бути встановлені вимоги щодо капіталу та ліквідності банків, регулювання відсоткових ставок, забезпечення захисту споживачів фінансових послуг.

Однак неправильне регулювання фінансової системи може призвести до виникнення фінансової кризи, яка завдасть шкоди економіці. Також можуть виникнути проблеми з доступністю кредитів та інвестицій для менших підприємств, що може обмежити їхній розвиток.

Через регулювання ринку праці держава також може впливати на економічне зростання та, звісно, ринок праці зокрема, надаючи пільги та

стимули для зайнятості, забезпечуючи мінімальну зарплату, стандарти праці та захист прав працівників, доступ до соціальних послуг, таких як охорона здоров'я та соціальне забезпечення.

Регулювання праці може мати важливий вплив на економічне зростання шляхом збільшення конкурентоспроможності підприємств (знизити витрати на працю та збільшити продуктивність робочої сили), забезпечення стабільної зайнятості (в результаті чого підвищиться платоспроможність населення та зросте споживчий попит), розвиток людського капіталу, зниження безробіття.

Регулювання економічного зростання може по різному впливати на нього, оскільки інструменти державного регулювання можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на економічне зростання. Про негативний вплив деяких інструментів вже згадувалося у цьому підпункті, але важливо буде виділити їх окремо.

По-перше, підвищення податків може призвести до зменшення споживчої платоспроможності населення та зниження інвестицій з боку бізнесу. Наслідком цього є скорочення виробництва і порушення загального рівня економічної активності. В той час як надмірне зниження податків провокує зменшення державного бюджету, зростання державного боргу.

По-друге, монетарна політика держави, яка включає в себе високі рівні процентних ставок та обмеження випуску грошової маси, має наслідки в скороченні кредитування та обмеженні розвитку підприємництва, що може погіршити економічне зростання. А занадто лояльна грошова політика може призвести до зростання інфляції та перегріву економіки.

По-третє, обмеження вільної торгівлі (введення тарифів та інших обмежень на імпорту товарів) та політика захисту внутрішнього ринку може призвести до зниження конкуренції на внутрішньому ринку, зниження якості товарів та підвищення їх ціни. Обмеження експорту та збільшення імпорту матиме наслідок в зменшенні економічного зростання.

Четвертим інструментом, що може мати негативний вплив це регулювання цін: встановлення державних цін на товари та послуги в

результаті призводить до зміни ринкового балансу, зниження якості товарів і послуг, а також до зменшення інвестицій з боку підприємств.

По-п'яте, недостатнє інвестування держави в інфраструктуру обмежує потенціал розвитку економіки та спричиняє зниження ефективності та продуктивності. До того ж, підприємства витрачають на перевезення більше ресурсів, які могли бути використанні на збільшення обсягу виробництва.

Найважливіший недолік регулювання, що сприяє негативному впливу на економічне зростання це надмірне регулювання. Воно зменшує конкуренцію, збільшує витрати на підприємствах і знижує їх ефективності, а це сприяє зниженню їх прибутковості та здатності до інвестування. Теорія суспільного вибору стверджує, що регулювання взагалі перешкоджає економічному зростанню, створюючи надмірний тягар для суб'єктів господарювання.

Тож, можна сказати, що інструменти державного регулювання можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на економічне зростання. Держава повинна впроваджувати заходи, залежно від потреб економіки, враховуючи, що занадто лояльна політика, так само як і надмірне регулювання, негативно відобразиться на економічному зростанні.

Повертаючись до фіскальної політики, можна згадати, що збільшення державних витрат і зменшення податкового навантаження несуть у собі позитивні наслідки (особливо, коли кошти витрачаються на інвестиції у важливі сектори економіки, а також освіту, науку, транспортну інфраструктуру та ін.), проте, в той же час, занадто великі державні витрати та занадто низькі податкові ставки вже мають негативний вплив, такий як бюджетний дефіцит або боргове навантаження.

Емпіричні дослідження доводять існування найкращого обсягу державних видатків (як відсоток від ВВП), завдяки якому забезпечується максимальне економічне зростання.

Це можна продемонструвати завдяки кривій Армея (рис.1.6), яка показує відношення рівня перерозподілу ВВП через державний бюджет (державні видатки, податкове навантаження) і економічного зростання.

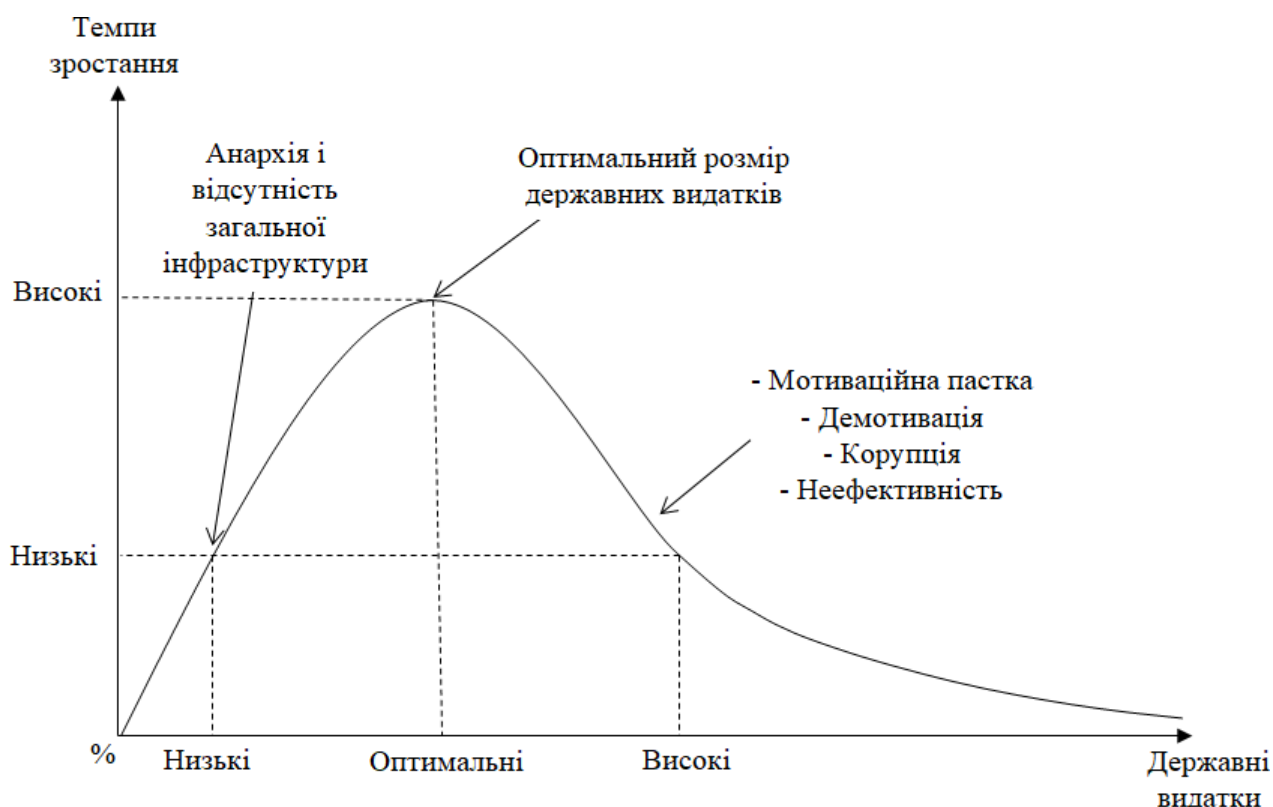

Рисунок 1.6 – Крива Армея

Джерело: розроблено авторкою на основі [20]

Отже, на рисунку 1.6 видно оптимальний рівень державних витрат, який забезпечує найбільш ефективне використання ресурсів та найбільшу підтримку економічного зростання. Однак, цей рівень може різнитися від країни до країни, залежно від рівня розвитку економіки та інших факторів. Нижчі або вищі видатки зменшують економічне зростання і несуть негативні наслідки.

Деякі економічні дослідження показують, що оптимальний рівень державних витрат може коливатися в межах від 20% до 30% ВВП, але це є дуже загальною статистикою, і цей показник може бути різним для різних країн.

У висновку можна додати, що для того, щоб знайти оптимальний рівень державних витрат, необхідно враховувати конкретні умови кожної країни, такі як структура економіки, соціальні потреби населення, ступінь розвитку інфраструктури, фінансові можливості та інші фактори.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1 Динаміка економічного зростання провідних країн світу за основними показниками

За обсягом ВВП та ВВП на душу населення країни поділяються на розвинуті країни, країни, що розвиваються, та найменш розвинуті країни. За даними Міжнародного валютного фонду (МВФ) лідерами з ВВП стали Сполучені Штати Америки, Китай, Японія, Німеччина (табл. 2.1). Лише ці чотири країни складають понад половину світового економічного виробництва за ВВП у номінальному вираженні. Насправді, ВВП тільки США перевищує сукупний ВВП 170 країн.

Таблиця 2.1 – Країни з найбільшим ВВП у 2021 році

Ранг	Країна	ВВП (трильйони доларів США)	% від світового ВВП
1	США	\$22,9	24,40%
2	Китай	\$16,9	17,90%
3	Японія	\$5,1	5,40%
4	Німеччина	\$4,2	4,50%
5	Великобританія	\$3,1	3,30%
6	Індія	\$2,9	3,10%
7	Франція	\$2,9	3,10%
8	Італія	\$2,1	2,30%
9	Канада	\$2,0	2,10%
10	Південна Корея	\$1,8	1,90%

Джерело: розроблено авторкою на основі [21]

Аналізуючи таблицю, варто зауважити, що станом на 2021 рік ВВП США становить 22,9 трильйона доларів, що становить приблизно четверть світової економіки. Ця частка значно змінилася за останні 60 років: з моменту досягнення піку в 40% у 1960 році частка США у світовій економіці

скоротилася майже вдвічі, незважаючи на зростання національного ВВП і відкриття деяких з найбільших компаній на планеті. [22]

Це свідчить про те, що економічне зростання стало тенденцією для багатьох країн світу і вони почали збільшувати свої частки у світовому ВВП. Наприклад, частка Китаю в цей же період зросла з 4% до 17,9% [22]. За цей же період інші країни, такі як Південна Корея, Індія, Італія, Франція та інші країни також побачили свою появу на світовій економічній арені. Економіка США швидко розвивалася з часом, але світова економіка розвивалася швидше.

Індекс конкурентоспроможності може бути важливим показником для оцінки потенційного економічного зростання країни та її здатності до конкуренції на світовому ринку. Як видно з табл. 2.2, розвинені країни мають високі позиції в цьому рейтингу. Високий рівень конкурентоспроможності в цих країнах сприяє підвищенню виробництва та експорту товарів та послуг, завдяки чому зростає ВВП. Крім того, більш конкурентоспроможна економіка привертає більше інвестицій, оскільки інвестори шукають місця з високим рівнем виробничої продуктивності та вигідними умовами для бізнесу.

Таблиця 2.2 – Світовий рейтинг конкурентоспроможності за 2021 рік

Країна	Ранг	Країна	Ранг
Швейцарія	1	Ірландія	13
Швеція	2	Канада	14
Данія	3	Німеччина	15
Нідерланди	4	Китай	16
Сінгапур	5	Катар	17
США	10	Об'єднане Королівство	18
Фінляндія	11	Австрія	19
Люксембург	12	Нова Зеландія	20

Джерело: розроблено авторкою на основі [23]

Індекс Doing Business має важливе значення для економічного зростання країн, оскільки він визначає рівень сприятливості умов для бізнесу та показники ефективності регулювання бізнесу в країнах світу. Він є важливим інструментом для розвитку бізнесу та залучення іноземних інвестицій.

Розвинені країни мають високий рейтинг в індексі Doing Business (табл. 2.3), що означає, що вони мають імідж надійного та привабливого місця для інвестування та бізнесу. Це позитивно впливає і на конкурентоспроможність.

Таблиця 2.3 – Рейтинг країн за вибірковими показниками індексу Doing Business за 2020 рік

Країна	Загальний рейтинг	Відкриття бізнесу	Реєстрація власності	Отримання кредиту	Сплата податків	Міжнародна торгівля
Нова Зеландія	1	1	2	1	9	63
Корея, Республіка	5	33	40	67	21	36
США	6	55	39	4	25	39
Швеція	10	39	9	80	31	18
Фінляндія	20	31	34	80	10	37
Таїланд	21	47	67	48	68	62
Німеччина	22	125	76	48	46	42
Канада	23	3	36	15	19	51
Китай	31	27	28	80	105	56
Франція	32	37	99	104	61	1

Джерело: розроблено авторкою на основі [24]

Індекс людського розвитку (ІЛР) є важливим інструментом для вимірювання рівня розвитку країн в галузі освіти, здоров'я та життєвого стандарту її громадян. Цей індекс враховує різноманітні фактори, такі як середня тривалість життя, рівень освіти, доступність медичної допомоги тощо..

Індекс людського розвитку може мати позитивний вплив на економічне зростання країн, оскільки збільшення рівня освіти та здоров'я населення може підвищити ефективність виробництва та покращити продуктивність праці. Крім того, зменшення бідності та покращення життєвого стандарту може збільшити споживчу платоспроможність населення, що в свою чергу підвищує рівень економічного зростання країни.

Розвинені країни належать до категорій країн з дуже високим та високим ІЛР (табл. 2.4), що допомагає цим країнам залучати іноземні інвестиції

та збільшувати обсяги міжнародної торгівлі. Також їм легше залучати інвесторів та бізнесменів, оскільки їхній ІЛР свідчить про те, що країна має досить розвинуту інфраструктуру та кваліфіковану робочу силу.

Таблиця 2.4 – Рейтинг країн за Індексом людського розвитку за 2021 рік

Країна	Індекс, 2021	Рейтинг, 2021
Швейцарія	0,962	1
Норвегія	0,961	2
Ісландія	0,959	3
Німеччина	0,942	9
Нідерланди	0,941	10
Південна Корея	0,925	20
Австрія	0,916	25
США	0,911	26
Іспанія	0,905	27
Франція	0,903	28
Кіпр	0,896	29
Італія	0,895	30
Іран	0,774	75
Україна	0,773	76
Північна Македонія	0,77	77
Китай	0,768	78

Джерело: розроблено авторкою на основі [25]

Отже, розвинені країни мають високі рейтинги за більшістю основних світових показників, що створює їм хороший імідж на міжнародній арені та позитивно впливає та економічне зростання цих країн, стимулюючи міжнародну торгівлю та залучає інвестицію в країни.

Складаючи менше 5 відсотків населення світу, американці генерують і заробляють більше 20 відсотків загального світового доходу. Процес відкриття світових ринків і розширення торгівлі, започаткований у США у 1934 році та постійно продовжуваний після закінчення Другої світової війни, відіграв важливу роль у розвитку американського процвітання.

Динаміка економічного зростання країни представлена на рис. 2.1.

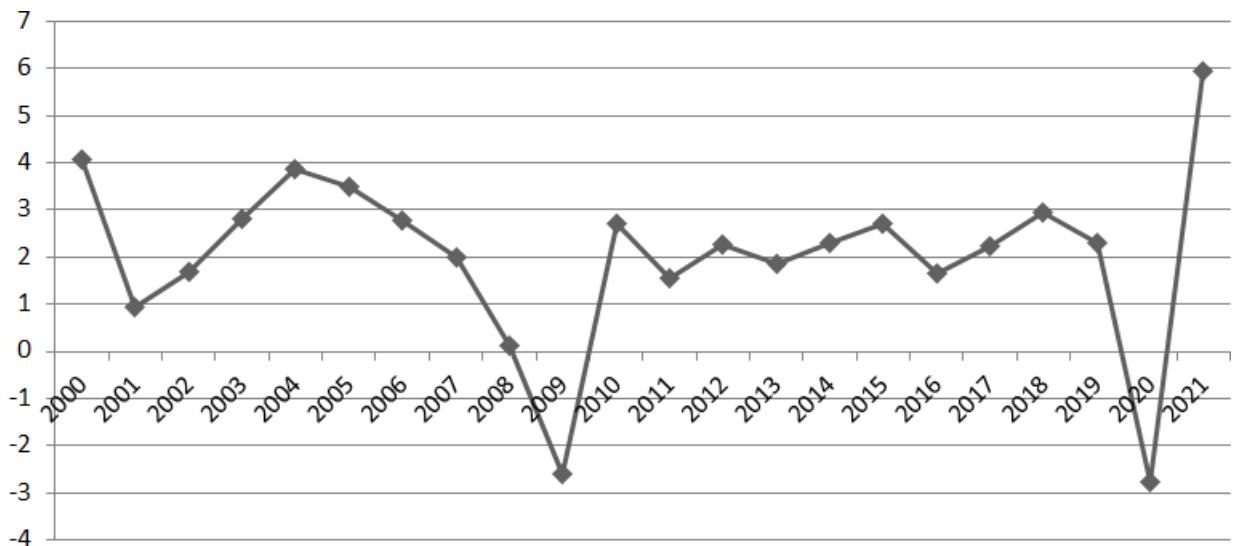

Рисунок 2.1 – Динаміка ВВП США за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [26]

Економіка США пережила кілька циклів економічного зростання та спаду з початку цього століття. Ось короткий огляд основних економічних тенденцій у цей період:

1. Рецесія на початку 2000-х: Економіка США увійшла в рецесію на початку 2001 року, що було спричинено сукупністю факторів, у тому числі вибухом бульбашки доткомов, корпоративними бухгалтерськими скандалами та терористичними атаками 11 вересня.

2. Фінансова криза 2008 року: у середині 2000-х років у США виникла житлова бульбашка, оскільки слабкі стандарти кредитування та спекуляції призвели до швидкого зростання цін на житло. Однак, у 2008 році бульбашка лопнула, спричинивши фінансову кризу, яка призвела до серйозної рецесії. Деякими з факторів виникнення кризи були ринок субстандартної іпотеки, крах основних фінансових установ і відсутність регуляторного нагляду.

3. Відновлення та розширення: В середині 2009 року економіка США почала відновлюватися після рецесії, і з того часу вона пережила період стійкого зростання та розширення.

Одним із найважливіших політичних заходів був Закон про відновлення та реінвестування США (ARRA), який був підписаний президентом Обамою в лютому 2009 року. ARRA був пакетом стимулів на суму 787 мільярдів доларів,

який включав ряд заходів, спрямованих на стимулювання економіки, включаючи зниження податків, витрати на інфраструктуру, допомогу державам розширену допомогу по безробіттю. Пакет був розроблений для створення робочих місць і стимулювання споживчих витрат з надією на стимулювання економічного зростання. [27]

Крім того, Федеральна резервна система запровадила різні заходи грошово-кредитної політики, спрямовані на стабілізацію фінансових ринків і сприяння економічному зростанню, включаючи серію скорочень процентних ставок і програми кількісного пом'якшення. Економіка США продовжувала стабільно зростати протягом 2010-х років з деякими незначними коливаннями.

4. Пандемія COVID-19: на початку 2020 року економіка США сильно постраждала від пандемії COVID-19, яка призвела до масових блокувань, закриття підприємств і втрати робочих місць. Пандемія спричинила різке падіння економічної активності, і в лютому 2020 року США увійшли в рецесію. Проте уряд США та Федеральна резервна система запровадили кілька політичних заходів для підтримки економіки, зокрема перевірки стимулів, розширення допомоги з безробіття та низькі процентні ставки. До середини 2021 року економіка США демонструвала ознаки потужного відновлення: зростали робочі місця, споживчі витрати та ВВП.

Торгівля залишається двигуном зростання для Америки. Розширення виробництва найбільш конкурентоспроможних галузей промисловості та продуктів Америки за рахунок експорту підвищує доходи США. Приблизно три чверті світової купівельної спроможності та понад 95% світових споживачів знаходяться за межами Америки. Аналіз Інституту Петерсона також підрахував, що усунення глобальних торговельних бар'єрів, що залишилися, збільшить вигоду, яку Америка вже отримує від торгівлі, ще на 50%. [28] Зростання обсягів виробництва сприяє зниженню середніх витрат виробництва. Такі ефекти сприяють посиленню темпів економічного зростання Америки. Крім того, імпорт збільшує вибір споживачів і допомагає підтримувати низькі ціни, підвищуючи купівельну спроможність споживачів.

Завдяки здатності обслуговувати глобальний ринок заохочуються інвестиції. Варто зазначити, що під час криз США стараються залучити глобальний приплив капіталу. Це може допомогти стабілізувати економіку та підтримати зростання. США мають добре розвинені ринки капіталу та велику кількість інвесторів. Це включає надійний фондовий ринок, який дозволяє компаніям залучати капітал. У США також дуже розвинена індустрія венчурного капіталу, яка забезпечує фінансування стартапів і компаній, що розвиваються. Це допомогло створити культуру, яка заохочує підприємливість, інновації і готовність до ризику, що сприяло економічному зростанню.

США мають довгу історію інновацій та технологічного прогресу, що сприяло економічному зростанню та підвищенню продуктивності. Країна має великий і добре розвинений сектор досліджень і розробок (НДДКР), у якому багато університетів, дослідницьких установ і приватних компаній проводять передові дослідження в широкому діапазоні галузей. Це призвело до розробки нових продуктів і послуг, таких як смартфони, платформи соціальних мереж і платформ електронної комерції, які змінили цілі галузі та створили нові ринки.

До цього варто додати, що США всебічно сприяють подальшому розвитку інноваційного сектору заради розвитку продуктивності. Результати досліджень Федерального резервного банку Сент-Луїса показує позитивну кореляцію між фактором продуктивності і майбутнім зростанням серед розвинутих економік. «Зокрема, ті країни, чиє зростання було спричинене продуктивністю до кризи, як правило, мали більш високі темпи зростання виробництва після кризи. Проте взаємозв'язок між зростанням ВВП після кризи та внеском у ВВП капіталу чи праці був негативним». [29] Негативні кореляції вказують на те, що країни, зростання яких зумовлене накопиченням капіталу або робочої сили, мають менші шанси на успіх у майбутньому. Тому США концентрують увагу на розвитку продуктивності. За останнє десятиліття зростання продуктивності праці в США було на вищому рівні, ніж в інших розвинутих країнах. З 2000 року по 2021 рік продуктивність праці в США зросла на 28%, що є середньорічним зростанням на 1,3%.

Економіка США дуже гнучка і адаптивна, що пояснюється великою та диверсифікованою економікою країни, яка дозволяє переміщати ресурси між секторами та галузями за потреби.

Уряд США формує економічну політику. У США відносно низький податковий тягар, що стимулює інвестиції та інновації. Відносно відкрита торговельна політика дозволяє компаніям отримувати доступ до глобальних ринків і конкурувати на рівних умовах. Нарешті, у США є відносно незалежний центральний банк, Федеральна резервна система, яка відповідає за монетарну політику та сприяє повній зайнятості й стабільним цінам. Уряд також займається мінімізацією тіньової економіки, яка, за даними інституту Tax Foundation, у 2019 році склала приблизно \$2,1 т. дол.. Розмір тіньової економіки в США становить близько 8-10% ВВП країни. [30]

Держава не може припинити втручання в економіку країни, проте може послаблювати регулювання. За даними Інституту міжнародної економіки Петерсона, американські реальні доходи на 9% вищі, ніж вони були б без зусиль країни щодо лібералізації американської економіки [28]. Але цей процес має суттєвий недолік – збільшення нерівності між верствами населення.

Економічне зростання зробило США найбагатшою країною світу, проте згідно з даними Перепису населення США 2020 року, більше 34 мільйонів американців живуть за межею бідності. В той же час, за даними Forbes, у 2021 році станом на березень більше 700 американських мільярдерів мали загальний стан на суму понад 4,4 трлн доларів. Відтак, уряд США намагається зменшити розрив між бідними та багатими верствами населення шляхом впровадження прогресивного оподаткування, соціальних програм, підвищення мінімальної заробітної плати та зменшення податкового тягара на низькі та середні доходи.

Іншою провідною економікою світу є Китай. У 1978 році, після багатьох років державного контролю над усіма виробничими активами, уряд Китаю розпочав економічні реформи, заохочував створення сільських підприємств і приватного бізнесу, лібералізував зовнішню торгівлю, послабив державний контроль. Майже за всіма показниками ця стратегія спрацювала вражаюче.

В останні десятиліття економічне зростання Китаю було позитивним з вражаючими темпами, як демонструється у динаміці ВВП Китаю (рис. 2.2). Найбільші спади були зафіксовані у 2008-2009 та 2020 роках.

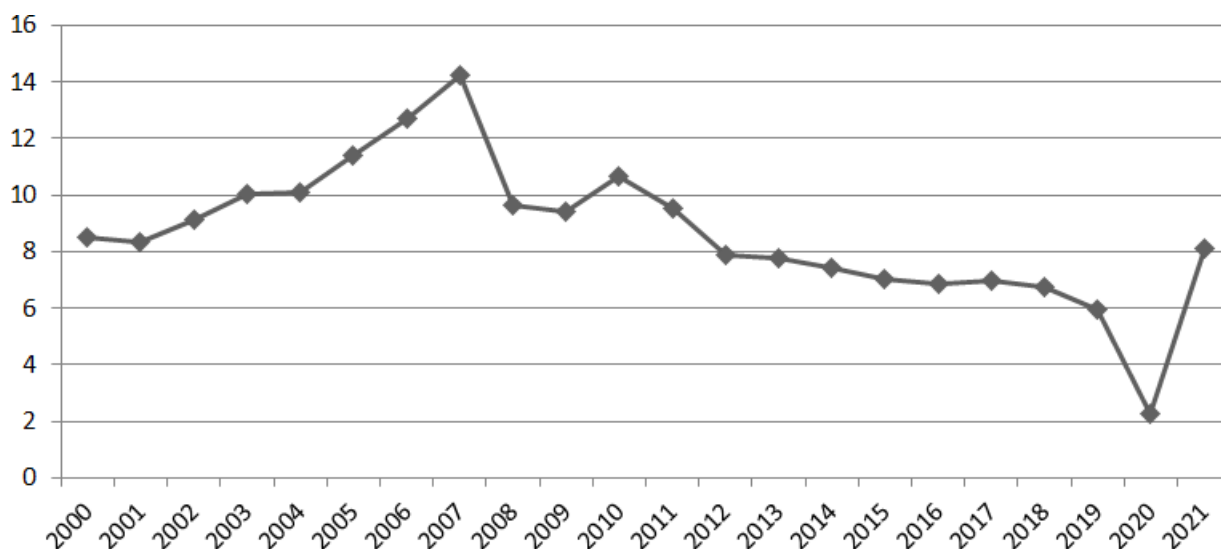

Рисунок 2.2 – Динаміка ВВП Китаю за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [31]

В 2009 році китайська економіка відчула наслідки світової фінансової кризи. За даними Всесвітнього банку ВВП Китаю знизився на 2,3% у другому кварталі 2009 року порівняно з попереднім кварталом. Проте Китай мав досвід управління кризами ще з часів кризи азійського фінансового ринку 1997-1998 років, і цей досвід допоміг країні швидко відреагувати на нові кризові явища, впровадивши програми підтримки економіки, такі як інвестиції у великі інфраструктурні проекти, залучення іноземних інвестицій, розвиток експорту та внутрішнього споживання. Коли світова економіка зазнала різкого спаду, економіка Китаю зросла на 9,2%.

Унаслідок COVID-19 китайська економіка зазнала спаду в 2020 році. Однак у 2021 році економіка Китаю різко пішла вгору, чому найбільше сприяли такі заходи: підтримка внутрішнього споживчого ринку заради зменшення залежності від експорту (який зазнав складнощів через пандемію); цифрова трансформація мала суттєвий вплив, оскільки весь світ перейшов до «онлайн життя», країна наразі має найбільшу ринкову долю в світі в електронній комерції, що охоплює майже 50% глобального обсягу (до того ж Китай активно

просуває цифрові технології та інновації в економіці, що дозволяє збільшувати ефективність виробництва та конкурентоспроможність китайських компаній).

Виробництво, експорт (у 2001 році експорт Китаю склав 266 мільярдів доларів, а в 2020 році – понад 2,5 трильйона доларів [32]) і дешева робоча сила спочатку сприяли зростанню економіки Китаю, перетворивши країну з аграрної економіки на промислову (промисловий сектор у ВВП Китаю у 2021 році становив майже 40% [33]). Але з роками низька віддача від інвестицій, старіння робочої сили, нерівність доходів, погіршення стану навколишнього середовища та зростання боргового тягаря створив дисбаланс у темпах зростання, змушуючи шукати нові механізми зростання. [34] [35]

Зростання Китаю також пояснюється капітальними інвестиціями, які зробили країну більш продуктивною (нове обладнання, кращі технології та більше інвестицій в інфраструктуру допомогли збільшити обсяги виробництва). Проте, незважаючи на зростання основного капіталу майже на 7 відсотків на рік протягом 1979-1994 рр., коефіцієнт капіталовкладення майже не змінився. Тобто, незважаючи на величезні витрати капіталу, виробництво товарів і послуг на одиницю капіталу залишилося приблизно таким же. Ця яскраво виражена відсутність поглиблення капіталу свідчить про обмежену роль капіталу. [36]

Трудовий внесок в економічне зростання Китаю є важливим, оскільки Китай має найбільше населення у світі. Згідно з даними Всесвітньої організації праці, у 2020 році середня продуктивність праці в Китаї зросла на 6,5%. У 2021 році зріст продуктивності праці становив 5,8%, що вказує на стабільне економічне зростання. Старіння нації матиме великий негативний вплив. [37]

Крім того, країна займає одне з провідних місць у світі за обсягами викидів вуглецю, тому дедалі більше уваги приділяється зеленій економіці й впроваджуються заходи для зменшення впливу на навколишнє середовище (збільшення виробництва електромобілів, розвиток сонячної енергетики тощо).

З 1978 року Китай послаблював регулювання економіки у багатьох сферах, таких як промисловість, фінанси, торгівля та інвестиції. Проте в останні роки Китай почав знову підсилювати контроль над економікою через такі

заходи, як боротьба зі зростаючим боргом, регулювання фінансового сектора та контроль над інтернет-компаніями. Наприклад, у 2020 році Китай введенням нових правил для фінансових компаній та технологічних гігантів, таких як Alibaba та Tencent, обмежив їхні можливості збільшення розміру та перевірів їхнє дотримання антимонопольних правил. Також Китай посилив регулювання фінансового сектора з метою зменшення ризиків фінансової системи та зменшення нерівності в доходах між верхнім та нижнім класами населення. Це означало більше контролю над кредитуванням, зменшення кредитної ставки та зменшення масштабів фінансових операцій. Такі заходи можуть тимчасово зменшити економічне зростання, але на довгостроковій перспективі можуть допомогти стабілізувати економіку, покращити здоров'я фінансової системи та зменшити ризики.

Незважаючи на досить велике регулювання, згідно з офіційною статистикою тіньова економіка Китаю в 2020 році становила близько 23% ВВП, що, у порівнянні, вдвічі більше ніж у США. Не прогресивне оподаткування та відносно тяжкий податковий тягар стимулює нелегальну діяльність. [30]

Китай активно здійснює політику зменшення розриву між населенням з метою підвищення соціальної стабільності та забезпечення сталого економічного зростання. Проте у 2020 році середня зарплата жителів міст становила в 4,3 рази більше, ніж середня зарплата жителів сільської місцевості. Згідно зі звітом Світового банку за 2020 рік, коефіцієнт Джині (показник нерівності доходів) для Китаю становив 0,42, що вище середньосвітового показника 0,38 [35]. У Китаї близько 5,7% населення живуть за межею бідності. Однак, в останні роки китайська влада активно працює над зменшенням цієї цифри та боротьбою з бідністю в країні. За даними ООН, від 2010 до 2020 року Китай зменшив кількість бідних на 850 мільйонів людей, що є неймовірним досягненням в зменшенні бідності. В 2021 році Китай збільшив розмір мінімальної зарплати на 6%, а також збільшив мінімальну пенсію на 8%. Китай підтримує розвиток сільських територій з метою зменшення розриву між міським та сільським населенням й інвестує в регіональні економіки.

Варто додати, що за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового Банку за 2021 рік, ВВП на душу населення США становить близько 67 800 доларів, тоді як ВВП на душу населення Китаю становить близько 12700 доларів. Але хоч рівень доходів населення: США вищий, ніж в Китаї, розрив між багатими та бідними ширший саме в США.

Відставання Китаю від США може бути наслідком насамперед різного рівня регулювання та різного рівня витрат на розвиток інновацій (США витратили на НДДКР 589,7 млрд. доларів, тоді як Китай – 324,5 млрд. доларів. Однак, варто зазначити, що Китай зростає в своїх витратах на НДДКР: у 2019 році Китай збільшив витрати на НДДКР на 10,1%, а США – на 2,9%. [38]).

В Європі найбільшою економікою є Німеччина, яка також є четвертою за величиною економікою у світі. Динаміка її економічного зростання продемонстрована на рис. 2.3.

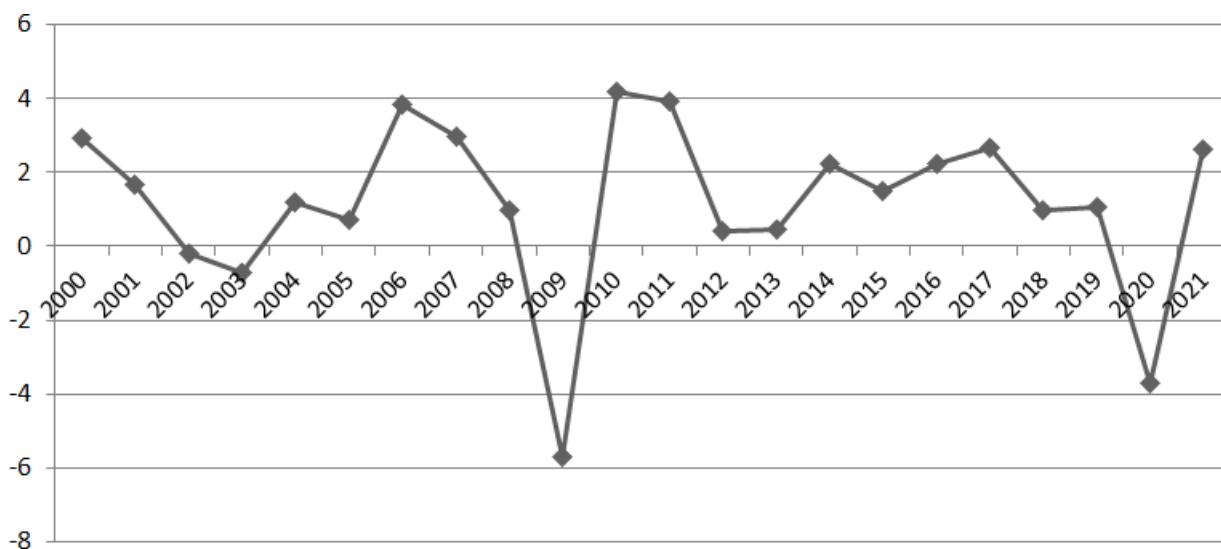

Рисунок 2.3 – Динаміка ВВП Німеччини за 2000-2021 рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [39]

Економічне зростання Німеччини можна поділити на кілька етапів.

2003-2008 роки: після економічного спаду на початку століття економіка почала зростати. У цей період було введено деякі реформи, зокрема, було зменшено податки на доходи фізичних осіб і корпорацій. Від 2002 до 2005 року рівень економічного зростання становив у середньому 1,4% на рік. У 2006 році економіка продовжувала зростати, особливо в секторі послуг.

2009-2010 роки: світова фінансова криза вплинула на економіку Німеччини, що призвело до спаду у ВВП на 5,7% у 2009 році. Проте, завдяки сильному експорту та стимулюючим заходам уряду, економіка вийшла на шлях відновлення в 2010 році, збільшуючись на 4,2%. Одним із ключових чинників різкого підвищення економічного зростання Німеччини в 2010 році було підписання угоди між урядом та промисловими партнерами про збільшення гнучкості на ринку праці та зменшення витрат на заробітну плату. Це сприяло збільшенню конкурентоспроможності німецьких підприємств і залученню нових інвестицій. Ці прямі іноземні інвестиції, а також сильний експорт допомогли країні швидше вийти з кризи.

2011-2018 роки: економіка Німеччини зростала помірними темпами. Основними драйверами було внутрішнє споживання та експорт.

У 2020 році німецька економіка зазнала значного впливу пандемії COVID-19. Одним із головних факторів такого падіння є глобальна економічна нестабільність і зниження попиту на експортні товари. Але коли більшість країн світу зазнали значних втрат, ВВП Німеччини скоротився на 4,9%, що, хоча й не є позитивним результатом, проте було нижчим, ніж середній показник Європейського Союзу (-6,1%).

У 2021 році економіка почала відновлюватися, хоч і нерівномірно: деякі сектори зазнали більших складнощів, ніж інші. Проведення фінансової політики, в тому числі збільшення державних витрат та зниження податкових ставок, ведення програм підтримки малого та середнього бізнесу (дотації та кредитні лінії), збільшення інвестицій у науку та розвиток нових технологій допомогли зменшити вплив пандемії на економіку країни та сприяли її відновленню вже у другій половині 2020 року.

Економічне диво Німеччини – це поняття, яке використовується для опису зростання німецької економіки в період 1950-1970 років. Цей період був характеризований швидким зростанням виробництва та зайнятості, високим рівнем інновацій, стабільним розвитком соціальних програм і демократії. Протягом цього періоду, німецька економіка зростала в середньому на 8%

щорічно. Одним з ключових факторів успіху економічного дива Німеччини була сильна інвестиційна політика, яка була спрямована на підтримку технологічних інновацій, розвиток машинобудування та автомобільної промисловості, розвиток зовнішньої торгівлі.

Однак з часом деякі фактори, які сприяли економічному диву, почали зменшуватися. Наприклад, зростання продуктивності праці та збільшення інфраструктури, які були основою економічного дива, були досягнуті до певної межі. Крім того, конкуренція на світовому ринку стала більш жорсткою, що спричинило зниження прибутковості німецьких компаній.

Також, криза 2008 року та наступна європейська криза спричинили зниження попиту на німецьку продукцію та збільшення безробіття. Це також сприяло сповільненню економічного зростання до помірних темпів, які ми спостерігаємо зараз.

Рушійною силою німецької економіки залишається експорт. Німеччина стала однією з найбільших експортерів у світі, завдяки розвитку високотехнологічних галузей та виробництва високоякісних товарів. Країна експортує приблизно 20% світових автомобілів. Загальний обсяг експорту складає близько 30% ВВП (для порівняння: за даними Всесвітньої організації торгівлі, у США цей показник становить приблизно 11%, у Китаї – 30%). Експортна квота країни становить більше 50%. [40]

Продуктивність є одним з головних факторів економічного зростання Німеччини. За останні десятиліття продуктивність промислового виробництва в Німеччині зросла на 23,2%.

Також внесок праці є вагомим фактором для Німеччини. За даними Всесвітньої організації праці, у 2020 році у Німеччині працювало близько 60% населення країни (для порівняння: в США працююче населення становить (160 млн./331 млн.)*100 $\approx$ 48,3%, в Китаї – 63%). [41] У 2021 році рівень безробіття в Німеччині склав 3,6%, що є одним з найнижчих показників серед країн Європейського Союзу. Це свідчить про високу ефективність ринку праці та сприятливе бізнес-середовище в країні.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є важливим джерелом капіталу для німецької економіки. У 2020 році ПІІ склали близько 1 трлн євро, що становить понад 60% всіх зовнішніх капіталовкладень в Німеччині. Більшість ПІІ країни спрямовані на розвиток промисловості, технологічний розвиток, а також на наукові дослідження.

Інноваційна політика Німеччини відіграє важливу роль у забезпеченні економічного зростання країни. Німеччина вважається однією з лідерів у світі в галузі досліджень та розробок (згідно з даними Інституту метрики та оцінки науки (Institute for Scientific Information and Evaluation), у світі за обсягом витрат на дослідження та розвиток (НДДКР) Німеччина займає третє місце з витратами в розмірі 124,8 млрд. доларів у 2019 році; також вона входить в десятку країн за Глобальним інноваційним індексом). Загальний обсяг витрат на НДДКР становить близько 3% ВВП країни щорічно. [42]

Німеччина вважається однією з провідних країн у світі у впровадженні заходів зеленої економіки. Наприклад, програма підтримки відновлюваної енергетики запущена ще у 2000 році. Наприкінці 2020 року відновлювана енергетика забезпечувала близько 50% виробництва електроенергії в Німеччині. Варто зазначити, що досягнення в галузі енергоефективності і відновлюваної енергетики дало можливість зменшити залежність від імпорту енергоресурсів, що відобразилось на загальному економічному зростанні.

Проте заходи зеленої економіки мають і деякі негативні наслідки, серед яких збільшення розриву між регіонами країни.

Взагалі, Нерівність між верствами населення у Німеччині досить помірна порівняно з іншими країнами. Коефіцієнт Джині (показник нерівності доходів) у Німеччині становив 0,29 у 2019 році, згідно з даними Всесвітнього банку (для порівняння: в США коефіцієнт Джині складав 0,38 в той же рік). [43] Хоча Німеччина активно діє на зменшення розриву між верствами населення та забезпечення соціальної справедливості, у 2019 році все ще близько 16% населення Німеччини жило за межею бідності, згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Щодо рівня регулювання економіки в Німеччині, то в 2000-х роках країна відмовилася від певних форм регулювання економіки, зокрема, було зменшено рівень оподаткування для бізнесу, також були прийняті заходи щодо лібералізації ринків. Ці заходи стимулювали економічне зростання країни. Проте, в контексті світової фінансової кризи 2008-2009 років, Німеччина діяла протилежним чином. Уряд країни здійснив значну державну підтримку фінансовому сектору та ввів регулювальні заходи для стабілізації економіки в цілому. Тобто, можна сказати, що Німеччина прагне забезпечувати баланс між регулюванням економіки та вільним ринком, який сприяє економічному зростанню та конкурентоспроможності країни.

Розмірковуючи про регулювання, можна також згадати досвід іншої розвиненої країни – Канади, та експеримент її провінції – Британської Колумбії – з регулятивного бюджетування.

На рубежі століть Британська Колумбія мала репутацію в Канаді як країна, що має надмірне регулювання, що може негативно вплинути на важливі чинники економічного зростання, такі як інновації, підприємництво та конкуренція. Між 1994 і 2001 роками економіка Британської Колумбії зростала приблизно на 2,6 відсотка на рік, тоді як загальне зростання Канади становило приблизно 3,9 відсотка. Після трьох років регуляторної реформи провінції вдалося знизити нормативні вимоги на 36 відсотків. Між 2001 і 2006 роками темпи економічного зростання провінції перевищували національні темпи в середньому на 1,1 відсотка на рік. [44]

Отже, одним з найголовніших проблемних питань є державне регулювання економіки. Прихильники абсолютного капіталізму вважають, що держава не повинна втручатися в економіку, що ринок може сам себе регулювати, але на прикладах ми бачимо, що дії урядів допомагають, наприклад, швидше виходити з криз та пом'якшувати негативні наслідки економічного зростання. Однак, ми також бачимо, що послаблення регулювання має позитивні результати. Тобто розвинені країни періодично здійснюють заходи щодо послаблення регулювання економіки для

стимулювання її зростання і тій же мірі, що і посилюють регулювання заради запобігання криз та інших негативних явищ.

У висновках до цього підпункту можна зазначити, що розвинені економічно країни, які досягли успіху в показниках економічного зростання, мають змішану економічну систему, тобто поєднують у собі приватну свободу і державне регулювання. До того ж, такі країни мають відкриту економіку: значну роль у їхньому зростанні відіграють експортні відносини та прямі іноземні інвестиції, що впливають на фактор капіталу. Вони концентрують увагу на розвитку інновацій, вкладаючи великі кошти у НДДКР, що може допомогти посилити економічне зростання завдяки технологіям і підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності. Також доля уваги приділяється й іншим факторам, зокрема внеску праці. Варто зазначити, що кожна з цих країн надає підтримку малому та середньому бізнесу, що є важливим джерелом зайнятості та стимулює економічне зростання країни.

2.2 Характеристика економічного зростання найменш розвинених країн

Не дивлячись на те, що економічне зростання було і є загальносвітовою тенденцією, досягти його стабільності виходить не у всіх, і доходи зросли не скрізь у світі. Якщо проаналізувати найбідніші країни світу, можна побачити, що ці країни не виділялися в 1950 році: їхні доходи були такими ж низькими, які доходи багатьох інших країн світу. Але сьогодні різниця існує: багато економік досягли значного зростання, а деякі застопорилися на рівні 1950 року, що призвело до різкого зростання нерівності у світі. [45]

Існують різні способи вимірювання бідності країни за допомогою економічних та соціальних показників. Один з найбільш вживаних показників – це ВВП на душу населення, який дає загальну інформацію про економічну ситуацію країни та її рівень розвитку. Найменші країни світу за цим показником зазначені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Найменш розвинені країни за ВВП на душу населення у 2021 р

Країна	ВВП (поточний долар США)	Країна	ВВП (поточний долар США)
Бурунді	\$775	Ліберія	\$1564
Центральноафриканська Республіка	\$920	Чад	\$1566
ДР Конго	\$1180	Мадагаскар	\$1608
Південний Судан	\$1182	Еритрея	\$1629
Сомалі	\$1249	Малаві	\$1638
Нігер	\$1304	Афганістан	\$1666
Мозамбік	\$1348	Сьєрра-Леоне	\$1774

Джерело: розроблено авторкою на основі [46]

Багато малорозвинених країн навіть не оцінюється в деяких світових рейтингах, що само по собі погано впливає на їхні економіки. Наприклад, в світовому рейтингу конкурентоспроможності за 2021 рік було представлено тільки 90 країн, які є розвиненими або країнами, що розвиваються.

В світовому індексі Doing Business найменш розвинені країни займають найнижчі позиції (табл. 2.6), що створює не хороший імідж країн на міжнародній арені. Економічне зростання тісно пов'язане з рівнем розвитку бізнесу в країні. Високий рівень регулювання бізнесу, невизначеність правил гри та бюрократичні перешкоди можуть негативно вплинути на розвиток бізнесу та економічне зростання.

Табл. 2.6 – Рейтинг країн за вибірковими показниками індексу Doing Business за 2020 рік

Країна	Загальний рейтинг	Відкриття бізнесу	Реєстрація власності	Отримання кредиту	Сплата податків	Торгівля через кордон
Коморські острови	160	158	113	132	168	120
Мадагаскар	161	80	164	132	134	140
Суринам	162	182	157	181	107	87
Ірак	172	154	121	186	131	181

Країна	Загальний рейтинг	Відкриття бізнесу	Реєстрація власності	Отримання кредиту	Сплата податків	Торгівля через кордон
Афганістан	173	52	186	104	178	177
Гвінея-Бісау	174	161	132	152	155	146
Чад	183	186	131	152	188	173
Цар	184	180	170	144	187	164
Південний Судан	185	172	177	181	74	180
Лівія	186	164	187	186	130	129
Еритрея	189	185	178	186	153	188
Сомалі	190	188	153	186	190	166

Джерело: розроблено авторкою на основі [24]

За Індексом людського розвитку малорозвинені країни також займають останні позиції (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Рейтинг країн за Індексом людського розвитку за 2021 рік

Країна	Індекс, 2021	Рейтинг, 2021
Судан	0,508	166
Мадагаскар	0,501	167
Гамбія	0,5	168
Еритрея	0,492	169
Г.-Бісау	0,483	170
Ліберія	0,481	171
Р. Конго	0,479	172
Афганістан	0,478	173
Сьєрра-Леоне	0,477	174
Гвінея	0,465	175
Бурунді	0,426	180
СА Республіка	0,404	181
Нігер	0,4	182
Чад	0,394	183
Південна Африка	0,385	184

Джерело: розроблено авторкою на основі [25]

Проте цей індекс може бути особливо корисним для бідних країн, оскільки він дає змогу виявити проблемні сфери і напрямки для поліпшення

якості життя населення. Наприклад, більша увага до соціальних показників може привести до зменшення бідності та нерівності, що є ключовими проблемами для бідних країн. Оцінка ІЛР може сприяти залученню інвестицій та розвитку економіки в бідних країнах.

Отже, найменш розвинені країни завжди опиняються в кінцях світових рейтингів, що створює їм поганий імідж на світовій арені і заважає стимулювати економічне зростання шляхом розвитку міжнародної торгівлі та залученням іноземних інвестицій.

Більшість найбідніших країн належить африканському регіону, який можна розглянути на прикладі Центральноафриканської Республіки (ЦАР), яка є однією з найменш розвинених країн за даними ООН.

Є кілька причин, які пояснюють, чому більшість найбідніших країн світу знаходяться саме в Африці. Найбільш очевидна – це історичне відсталість та колоніальне минуле цих країн. Багато африканських країн зазнали знищення свого економічного та соціального розвитку під час колоніальної епохи, коли були використані як джерело сировинних матеріалів та робочої сили. Крім того, в Африці є багато внутрішніх конфліктів та політичної нестабільності. Країни також зіткнулися зі екологічними проблемами та природними катаклізмами, такими як посухи, повені та інші, що також впливає на їхній розвиток.

За даними Всесвітньої банку, близько 70% населення Центральноафриканської Республіки (ЦАР) живе за межею бідності. Економіка ЦАР страждає від географічної віддаленості країни, яка не має виходу до моря, посухи, відсутності інфраструктури (має одну з найменш розвинених інфраструктур в світі: багато доріг та мостів потребують капітального ремонту та заміни, обмежена мережа автодоріг, обмежена електрична мережа, доступ до водовідведення мало лише 21,8% населення) та політичних потрясінь й інших конфліктів (через що, наприклад, і розвиток інфраструктури є складним завданням). Всі ці фактори негативно впливають на економічне зростання ЦАР.

За даними Всесвітнього банку, економічне зростання ЦАР в цьому столітті було досить нестабільним (рис. 2.4).

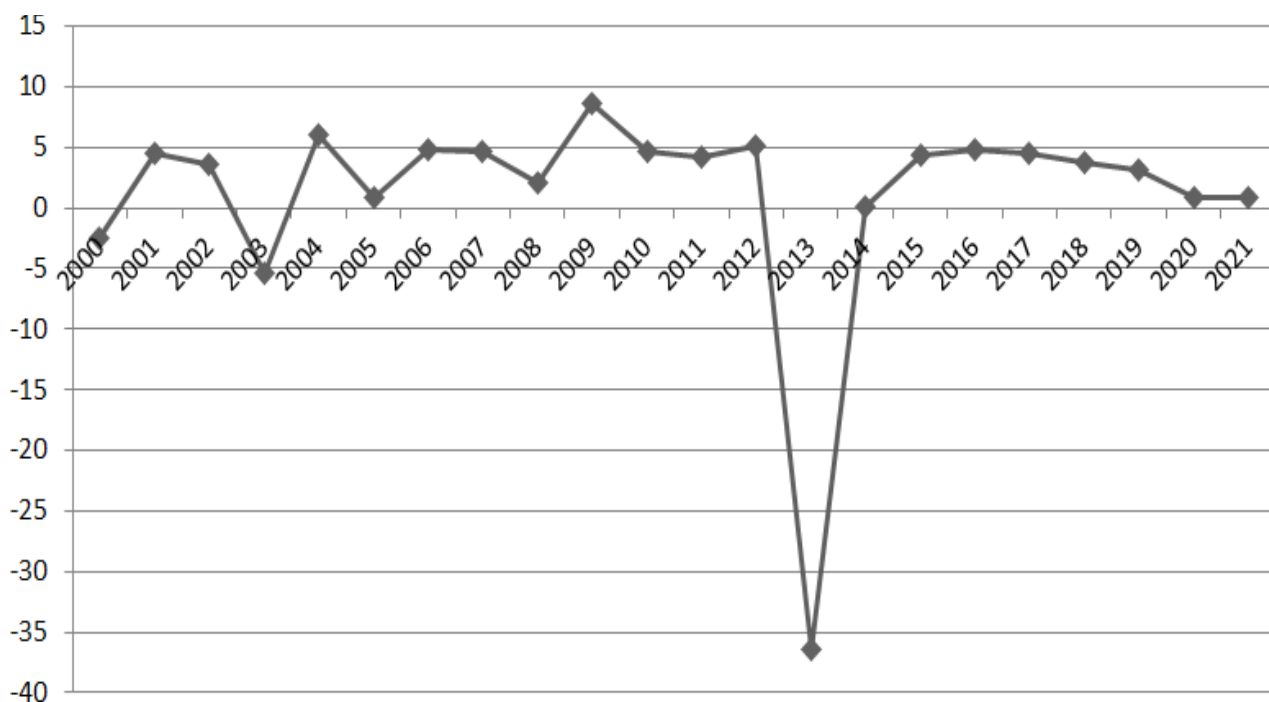

Рисунок 2.4 – Динаміка ВВП ЦАР за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [47]

У період першого десятиліття ВВП ЦАР стабільно збільшувався (в 2020 ВВП склав 1,998 млрд. дол. США). Незважаючи на це, економічне зростання світу було більшим: у 2000 році ЦАР займала 184 місце за розміром економіки в світі за даними Всесвітнього банку, а в 2010 році – 196 місце. Економіка ЦАР не була позначена світовою фінансовою кризою 2008 року, бо вона була слабо інтегрована в світову економіку. Навпаки, у 2009 році ВВП зріс на 3,5%, що було пов'язано зі збільшенням обсягу видобутку дорогоцінних металів, а також зі збільшенням допомоги з боку міжнародних організацій та країн-донорів.

У наступному десятилітті економіка ЦАР досить сильно зменшилась, зокрема в 2013 році через ескалацію конфлікту між урядом та повстанцями в північній частині країни. Цей конфлікт, що розпочався в грудні 2012 року, призвів до насильства та етнічних розбіжностей в країні, що серйозно позначилось на економіці. Конфлікт призвів до евакуації частини іноземних інвесторів, спаду експорту та зниження виробництва. Крім того, конфлікт призвів до переміщення внутрішньо переміщених осіб та біженців, що погіршило гуманітарну ситуацію в країні. В результаті всіх цих факторів, економіка ЦАР зазнала серйозного зниження в 2013 році.

Хоча конфлікт продовжується і досі, в 2014 році країна відновила контроль над своїми діамантовими рудниками. Це також дало змогу збільшити виробництво діамантів та експортний потенціал країни. Окрім того, у 2014 році було здійснено реформи в галузі деревообробки та рибальства, що дозволило збільшити їх виробництво і вивезення. Це були головними факторами, що призвели до різкого економічного зростання ЦАР в 2014 році.

Пандемія COVID-19 вплинула на економічне зростання ЦАР через зменшення внутрішнього виробництва та обмеження торгівлі та інвестицій в умовах пандемії та світової економічної нестабільності.

Однією з рушійних сил економічного зростання ЦАР є природні ресурси, зокрема, дорогоцінні метали, такі як золото, алмази та уран, а також нафта і деревина. Крім того, у країні розвивається сільське господарство, яке становить значну частину ВВП, а також існують перспективи розвитку туризму. Проте ці фактори стикаються з проблемами, через які не можуть повністю розкрити свій потенціал.

Частка експорту у ВВП ЦАР становить близько 11%. За вивезенням товарів з ЦАР у 2020 році найбільші частки становили: золото – 69,6%, алмази – 23,7%, інші метали – 2,6%, аграрні товари – 2,4%. Значна частина економіки країни залежить від цього експорту. Однак, низький рівень інфраструктури та нестабільна політична ситуація у країні призводять до того, що багато з цих ресурсів не використовуються повністю. [48]

Національне управління кризами ЦАР повідомляє, що більше 70% населення залежить від сільського господарства та тваринництва, але наслідки засухи призводять до зниження врожаю, зниження якості води, зменшення кількості тваринництва і загибелі людей від голоду та сприяє екологічним кризам (поширення пустель). Уряд ЦАР та гуманітарні організації приймають заходи для забезпечення населення водою та продовольством.

ЦАР має високу забрудненість довкілля та екологічні проблеми. Це є перешкодою для розвитку туризму та інших галузей економіки. Військові конфлікти, зокрема останній конфлікт, що почався в 2013 році, також мають

негативний вплив на розвиток туризму і на економіку країни в цілому. Конфлікти призводять до зниження замовлень на експорт, збільшення витрат на військові потреби та зниження прямих іноземних інвестицій.

За даними Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (UNCTAD), ПІІ до ЦАР у 2020 році складала всього лише \$12 мільйонів. Для залучення інвестицій в ЦАР уряд країни активно працює над створенням сприятливої інвестиційної клімату та реформами, спрямованими на покращення бізнес-середовища. Також, ЦАР є членом Економічного та монетарного співтовариства Центральної Африки (СЕМАС), яке створює спільний ринок та забезпечує захист інвестицій в регіоні.

Не тільки з фактором капіталу, а й з іншими основними факторами в країні виникають проблеми. Внесок праці в економічне зростання ЦАР є досить значним, оскільки більшість населення країни займається сільським господарством та рибальством. За даними Всесвітньої організації праці, в 2020 році в ЦАР було зайнято близько 75% робочої сили. Проте, велика кількість біженців з країни поглиблюють кризу в країні: зменшення робочої сили знижує обсяги виробництва та послуг і призводить до зростання безробіття

Варто відзначити, що рівень продуктивності праці в ЦАР є досить низьким, через технологічну відсталість та недостатню кваліфікацію робочої сили. Це є одним з основних викликів для подальшого розвитку економіки.

Регулювання економіки в ЦАР є неефективним і недостатньо прозорим, що може створювати перешкоди для бізнесу та інвестицій. Наприклад, у 2020 році ЦАР зайняла 184 місце з 190 країн у звіті Doing Business Всесвітнього банку, що свідчить про складнощі ведення бізнесу в країні. [49]

Корупція є серйозною проблемою в Центральноафриканській Республіці, яка заважає впровадженню ефективного регулювання. За даними рейтингу корупції, який публікує Transparency International, ЦАР є однією з найбільш корумпованих країн у світі. До цього можна додати, що іншою серйозною проблемою економіки ЦАР є тіньова економіка. Згідно з даними Всесвітнього банку, тіньовий сектор складає близько 40% ВВП ЦАР. [30]

Афганістан є однією з найбідніших країн світу в неафриканському регіоні. Згідно з даними Всесвітнього банку на 2020 рік, близько 72% населення Афганістану живе за межею бідності.

Згідно з динамікою ВВП Афганістану (рис. 2.5) економічне зростання в перші роки після падіння Талібану було високим, проте в наступні роки економіка країни знову піддалася руйнуванням та коливанням.

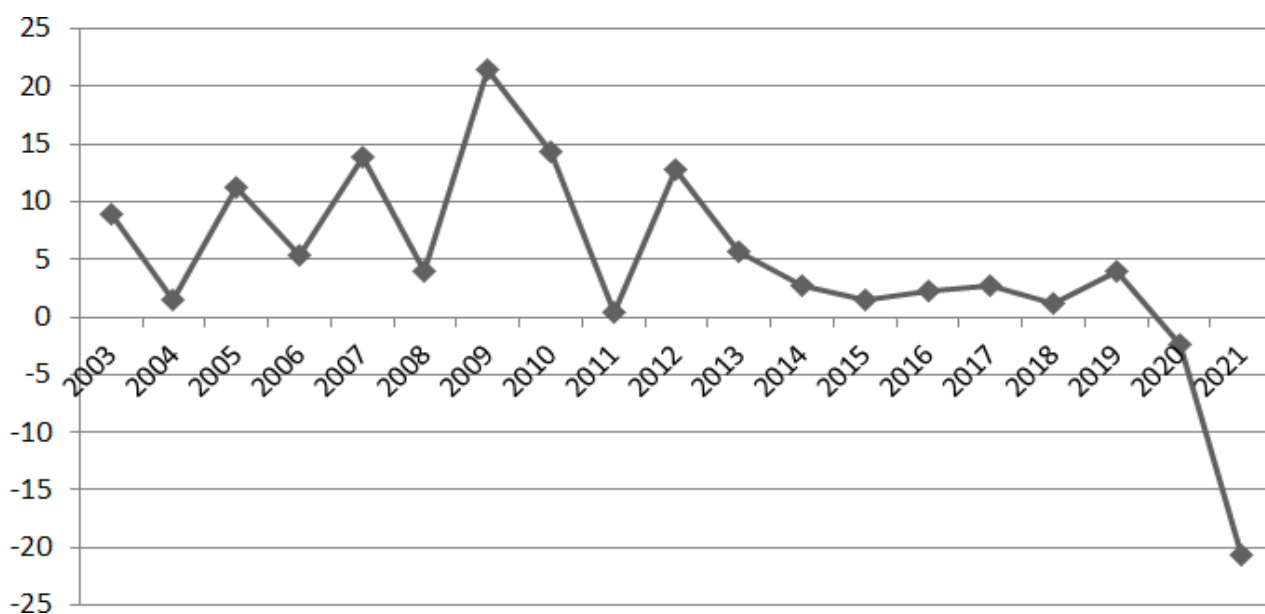

Рисунок 2.5 – Динаміка ВВП Афганістану за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [50]

2000-2001: У цей період Афганістан був у стані війни та політичної нестабільності. У 2001 році Велика коаліція під проводом США усунула Талібан від керування та встановила новий режим. За цей період ВВП скоротився з 2,8 млрд. доларів у 2000 році до 1,9 млрд. доларів у 2001 році. [51]

2002-2010: Після падіння уряду Талібану та вторгнення під керівництвом НАТО в 2001 році економіка нестабільно, але зростала завдяки припливу іноземної допомоги та інвестицій. З 2002 по 2010 рік ВВП збільшився більш ніж у 6 разів (до 12,6 млрд. доларів у 2010). Також було залучено значну кількість ПІІ. Криза 2008 року вплинула на економічне зростання Афганістану, яке перебувало на початковій стадії розвитку, негативно. Країна мала обмежені економічні зв'язки з глобальною економікою, і тому не була безпосередньо задіяна в глобальній фінансовій кризі. Однак, в контексті Афганістану, криза

призвела до зменшення зовнішньої допомоги і інвестицій. Наприклад, в 2009 році Міжнародний валютний фонд призупинив програму кредитування Афганістану через нестабільність і відсутність реформ.

2011-2019: Економіка Афганістану деякий час зростала більш стабільно, але меншими темпами. Проте у 2013 через зростання бойових дій в країні та зменшення обсягу інвестицій, яке було викликано виведенням з Афганістану більшої частини зарубіжних військових контингентів, економічне зростання різко знизилося. А у 2014 знову різко пішло вгору, загалом завдяки збільшенню обсягу військових витрат США та зростанню комерційного видобутку нафти.

2020-2021: У 2020 році через обмежувальні заходи COVID-19 багато підприємств зупинили свою діяльність, що призвело до зменшення виробництва та збільшення безробіття. Крім того, у 2021 році стрімке захоплення влади Талібаном суттєво загостило ситуацію в країні та призвело до суттєвого падіння економіки.

Головною рушійною силою економічного зростання Афганістану залишається сільське господарство (23% ВВП), яке займає більше половини населення країни і може бути джерелом створення ще більшої кількості робочих місць. Іншою важливою рушійною силою є будівництво та розвиток інфраструктури (з 2002 року Афганістан отримував допомогу від держав та міжнародних організацій на її розвиток). Нафтова та газова промисловість, залізна руда та мідь мають своє значення для економіки Афганістану. [51]

Але майже всі сектори більше направлені на внутрішнє споживання: частка експорту у ВВП становить лише близько 4%. Проте слід зазначити, що значна частина економіки Афганістану є неформальною, тому реальний внесок експорту може бути важко оцінити.

Важливо зазначити, що низький рівень безпеки в країні та непередбачуваність політичної ситуації ускладнюють розвиток країни. Афганістан страждає від багатьох внутрішніх конфліктів та був втягнутий в довготривалу війну. Це призвело до того, що економіка країни досі знаходиться в стані нестабільності та залежності від зовнішньої допомоги.

Вплив основних факторів таких як капітал, праця та продуктивність дуже обмежений і майже не має точних даних.

А ось тіньова економіка, зокрема контрабанда наркотиків, відіграє важливу роль в економіці країни. За даними ООН Афганістан є найбільшим виробником опіуму у світі. Опіумний бізнес є одним з головних джерел доходів для Талібану, що контролює значну частину виробництва наркотиків в країні. Проте цей сектор не є легальним та відкритим для інвестицій, що обмежує його потенційний позитивний вплив на економіку країни. Крім того, контрабанда та інші форми тіньової економіки можуть породжувати корупцію, яка зменшує ефективність економіки та гальмує розвиток (за даними "Індексу сприйняття корупції" 2021 року Афганістан займає 165 місце серед 180 країн світу з оцінкою в 16 балів з 100 можливих, що свідчить про високий рівень корупції в країні). Згідно з даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), у 2020 році частка тіньової економіки в БВП становить більше 36%. [30] [52]

Острівною країною, що належить до найбідніших країн світу, є Мадагаскар. За останні 20 років країна пережила кілька етапів економічного зростання та спаду (продемонстровані на рис. 2.6), які впливали на соціально-економічний стан населення.

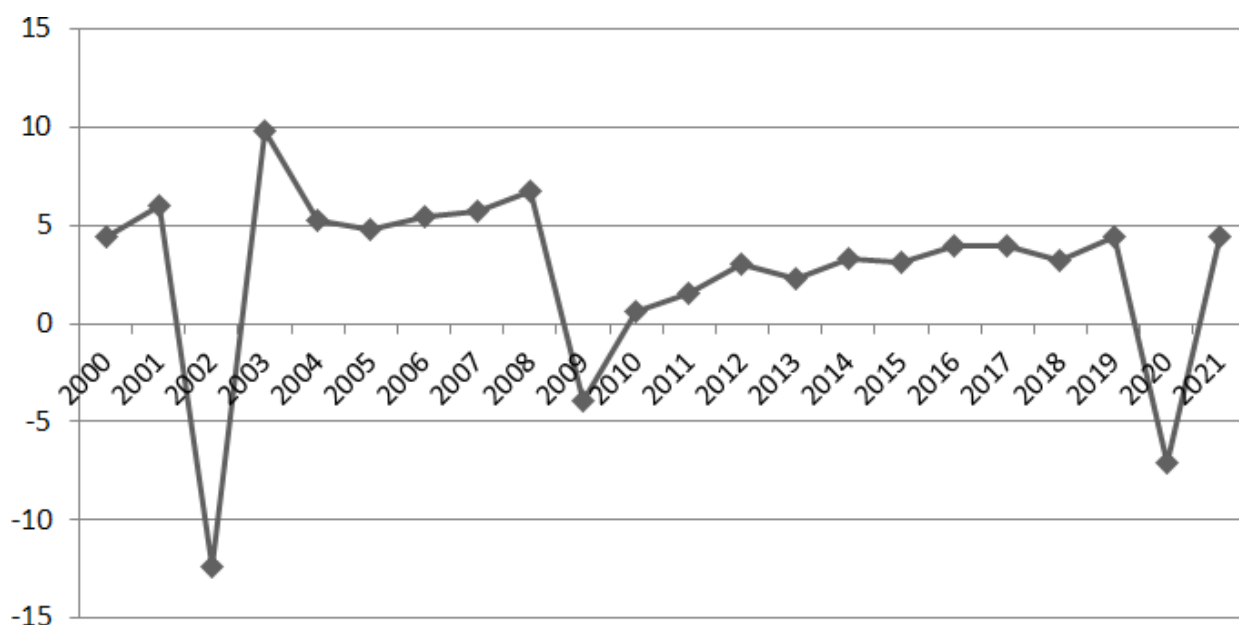

Рисунок 2.6 – Динаміка ВВП Мадагаскару за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [53]

У 2002 році економічне зростання Мадагаскару різко впало. Одним із найважливіших факторів цього було припинення допомоги від Міжнародного валютного фонду і світових лідерів, відповідно до умов, які вимагали проведення економічних реформ. Крім того, політична нестабільність в країні і брак інвестицій також значно вплинули на економічну ситуацію. Зокрема, у 2002 році Мадагаскар зазнав повстання, яке призвело до зриву уряду, що призвело до збитків в економіці.

У 2003 році економічне зростання Мадагаскару значно зросло завдяки кільком факторам. По-перше, у 2002 році на острів була обрана нова урядова команда, яка розпочала проводити політику, спрямовану на підвищення інвестицій та покращення бізнес-клімату. По-друге, в цьому році на Мадагаскарі була велика врожайність, що сприяло збільшенню експорту продуктів харчування. По-третє, Мадагаскар продовжував залучати зарубіжні інвестиції, зокрема, у текстильну промисловість та туризм.

У 2009 році на падіння економічного зростання, окрім світової фінансової кризи, вплинула також політична криза в країні. У березні 2009 року президент Марк Раваломанана був змушений піти у відставку після масових протестів, і владу взяв на себе Андри Раджоеліна. Цей переворот призвів до зупинки зовнішніх інвестицій, зниження туризму та економічної активності в країні. Також, після приходу до влади нового президента, країна була суворо ізольована міжнародними спільнотами, що також негативно вплинуло на економічний стан Мадагаскару.

Економічне зростання Мадагаскару в 2020 році було сильно впало через пандемію COVID-19. Мадагаскар, як і інші країни світу, був змушений ввести карантинні заходи, що призвело до зменшення виробництва та зупинки бізнесу. Крім того, що міжнародна торгівля була значно обмежена, туристична галузь теж зазнала значних втрат.

Проте уряд Мадагаскару вживав заходів для зменшення впливу пандемії на економіку, в тому числі запровадивши економічну підтримку для підприємств та побутових господарств. А також у світі відбувся підйом цін на

деякі експортні товари Мадагаскару, зокрема на каву та ваніль, що дозволило збільшити експорт та підняти економіку країни. Це допомогло країні повернутися на минулий рівень зростання вже у 2021 році.

Головною рушійною силою економічного зростання Мадагаскару є сільське господарство та його продукти, такі як кави, ваніль, кари, шовк і шафран. Однак, більшість населення часто не має доступу до сучасних технологій та методів виробництва. Туризм також є важливим галуззю економіки, оскільки Мадагаскар має унікальну природу та флору і фауну, які привертають туристів з усього світу.

Мадагаскар має значні природні ресурси, включаючи золото, кольорові метали, деревину і камені, які він експортує, як і сільськогосподарські продукти. За даними Всесвітньої банку, у 2020 році експорт складав близько 34% ВВП Мадагаскару. Однак, економіка країни все ще дуже залежна від зовнішньої допомоги та заробітної плати емігрантів. Крім того, країна також стикається зі складнощами у залученні прямих іноземних інвестицій та розвитку експортного потенціалу.

Не зважаючи на законодавчу та інституційну базу для регулювання економіки, на Мадагаскарі існує великий рівень корупції та тіньової економіки, що ускладнює розвиток економіки та створює перешкоди для інвесторів.

Рівень тіньової економіки на Мадагаскарі є досить високим, оскільки інформаційна база держави щодо підприємництва та фінансових операцій є недостатньою, що ускладнює контроль з боку уряду, і часто видається важко контролювати всі фінансові операції. Варто додати, що згідно з індексом сприйняття корупції 2021 року від організації Transparency International, Мадагаскар займає 149 місце серед 180 країн світу за рівнем корупції. [52]

Отже, підсумовуючи даний підрозділ, можна стверджувати, що найгіршого розвитку економіки зазнають ті країни, які страждають відвійськової та соціальної нестабільності, а також кліматичних загроз. Такі країни залежать від іноземної допомоги. Вони мають недостатню інфраструктуру, що перешкоджає виробництву, експорту, туризму тощо. Але й змоги відбудувати

інфраструктуру вони не мають через небезпечність конфліктів за землю та інші наявні ресурси. Ці конфлікти також відлякують інвесторів, і у країн спостерігається відсутність достатніх фінансових ресурсів, щоб забезпечити економічний розвиток та відновлення після криз.

Одним з головних факторів поганого розвитку економіки в більшості бідних країн світу є низький рівень людського капіталу. Людський капітал включає у себе освіту, здоров'я, кваліфікацію робочої сили та інші фактори, що сприяють підвищенню продуктивності праці та розвитку економіки. Фактор продуктивності знижується через відсутність інвестицій в технологічний прогрес, доступу до сучасних технологій і методів виробництва.

Щодо витрат на науково-дослідну діяльність та розвиток, то за даними Індексу людського розвитку на 2021 рік, такі країни часто віднесені до країн з низьким рівнем людського розвитку, що свідчить про недостатні інвестиції у розвиток галузей, які впливають на якість життя, зокрема, на НДДКР.

2.3 Напрями стимулювання економічного зростання в Україні

Щоб зрозуміти, які заходи можуть сприяти стимулюванню економічного зростання в Україні, необхідно провести аналіз даних за останні кілька років.

Економічному зростанню України (динаміка якого продемонстрована на рис. 2.7) на початку століття сприяв ряд факторів. Один з найважливіших – послаблення регулювання економіки та приватизація багатьох державних підприємств, що дозволило прискорити процеси конкуренції та розвитку бізнесу. Крім того, Україна здійснювала експорт нафти, газу та металургійних продуктів, що принесло значні доходи в країну. Також, розвиток транспортної інфраструктури, особливо залізниці, дозволив забезпечити більш ефективний транспорт вантажів, що збільшило виробництво та знизило витрати. Не останнім фактором є зростання зовнішньої інвестиційної активності, що дозволило привернути нові технології та підвищити якість продукції. Також у 2000 році Україна вийшла з російського впливу та пішла на зближення з

Європейським союзом, що сприяло збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі та покращенню інвестиційного клімату.

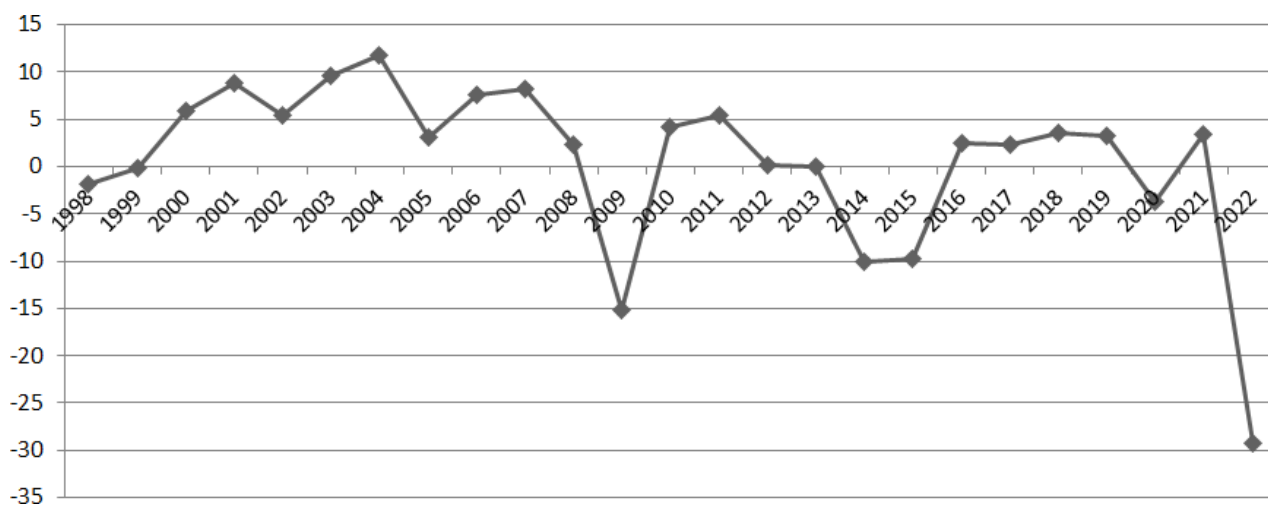

Рисунок 2.7 – Динаміка ВВП України за 2000-2021рр. (%)

Джерело: розроблено авторкою на основі [54]

У 2005 році економічне зростання знизилося внаслідок політичних та економічних змін, що відбулися в результаті Помаранчевої революції. Зокрема, влада змінила фіскальну політику та рівень оподаткування, що знизило обсяги інвестицій та підвищило боргове навантаження на державний бюджет.

Економічне зростання України в 2009 році сильно знизилося через глобальну фінансово-економічну кризу. Україна була серйозно постраждала, оскільки її економіка була дуже залежна від експорту металургійної продукції та хімічних добрив, які скоротилися на міжнародних ринках.

У 2010 році економічне зростання відновилося завдяки новому кредиту від Міжнародного валютного фонду, який допоміг покрити бюджетні дефіцити та зберегти макроекономічну стабільність. Також уряд України виконав ряд реформ, які покращили інвестиційний клімат та бізнес-середовище в країні. Зокрема, Україна відкрила свій ринок для іноземних інвесторів та провела успішну приватизацію кількох державних підприємств. Ці заходи допомогли збільшити інвестиції та підтримали зростання внутрішнього попиту в країні.

Економічне зростання України у 2012-2013 роках було повільним здебільшого через внутрішні проблеми, такі як корупція, недостатня конкуренція, нерозвинена інфраструктура та низька ефективність управління

державним сектором. Крім того, уряд України в 2012-2013 роках проводив дефіцитну фінансову політику, що також вплинуло на економіку країни.

У 2014 році нова революція – Революція Гідності – і російське вторгнення сприяло новому падінню економіки України.

Проте у 2016 році економічне зростання знову відновилося, що пов'язано зі збільшенням внутрішнього споживання та відновленням зовнішнього попиту на українську продукцію. Також відбулося підвищення цін на основні експортні товари України, такі як зерно та металургійні вироби. Уряд прийняв ряд заходів, що сприяли підвищенню довіри до української економіки та привабливості для іноземних інвесторів. До того ж, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом сприяло збільшенню іноземних інвестицій та підвищенню інтересу до української економіки в цілому.

Економічне зростання України знизилося у 2020 році через кілька пандемію COVID-19 та пов'язані з нею заходи карантину. Але 2021 році було відзначено відновлення втрачених позицій. Одним з факторів відновлення стали реформи, які дали позитивний ефект на економіку. Зокрема, були запроваджені закони про ліцензування, що сприяють зниженню корупції, підвищенню інвестиційного клімату та підтримці бізнесу. Іншим фактором також було підвищення інвестицій у сільське господарство і високотехнологічні галузі дало свій внесок у зростання ВВП.

У 2022 році ефект від всіх цих зусиль було зруйновано повномасштабним вторгненням РФ в Україну.

Отже, як можна побачити, більша половина з усіх критичних падінь ВВП пов'язане з соціально-політичною нестабільністю в країні, що (як з'ясувалося у підпункті 2.2) є характерним для бідних країн світу, як і залежність країни від зовнішньої допомоги.

Проте Україна має спільні риси і з розвиненими країнами світу, і, що найголовніше, має потенціал, який необхідно правильно використати. Ми можемо використати досвід лідируючих країн і власні переваги, щоб досягти стабільного економічного зростання.

На рис. 2.8 представлені основні заходи стимулювання економічного зростання України, які будуть розглядатися більше детально далі.

Рисунок 2.8 – Основні заходи стимулювання економічного зростання

Джерело: розроблено авторкою на основі [55]

Найважливішим кроком для стимулювання економічного зростання під час війни є збільшення виробництва та забезпечення продовольства для військових потреб. Це можна зробити, залучивши ресурси та технології для підвищення виробництва продуктів харчування та забезпечення військових технікою, зброєю та іншим необхідним обладнанням.

Україна – велика країна, але значна кількість населення наразі знаходиться за кордоном, що негативно впливає на внутрішній ринок. Звісно, існує необхідність стимулювання повернення громадян з-за кордону, щоб забезпечити стає генерування та відтворення доходів в економіці, а також забезпечити країну робочою силою. Але наразі внутрішній ринок є менш стабільним, тому розвиток експорту може допомогти компенсувати це.

За останні кілька років частка експорту у ВВП України збільшується. За даними Національного банку України, у 2021 році частка експорту у ВВП

становила 35%. Міністерство економіки вважає, що Україна здатна підвищити частку експорту у ВВП до 50%. [56]

На цій основі можна обрахувати, як це вплине на економічне зростання. Зростання ВВП = (збільшення обсягів експорту * коефіцієнт внеску експорту до ВВП) = $(15\% * 0,35) = 5,25\%$.

Підтримка малих та середніх підприємств (МСП) є одним з найважливіших заходів, який вживається лідируючими країнами світу. І Українські МСП мають великий потенціал для розвитку, оскільки є основою економіки країни, «забезпечує 7 млн. робочих місць та 40% податкових надходжень» – говорить Президент. Щоб стимулювати розвиток МСП, можна надавати підтримку через програми державних субсидій, кредитування, інші фінансові заходи та спрощення регуляторного середовища [55]. Згідно з даними Національного Банку України, у 2021 році МСП забезпечили 60% всього ВВП України. Якщо порівнювати цей показник з даним показником лідируючих країн світу (США – 44%, Китай – 60%, Німеччина – 35%), він знаходить на нормальному рівні. Тому наразі, я вважаю, що варто сконцентруватися на підтримці цього рівня, запобігання руйнування існуючих МСП та пом'якшення наслідків війни, що сприятиме збільшенню зайнятості та стимулюванню повернення громадян з-за кордону (збереженню трудового потенціалу країни).

Також важливо залучити додаткові інвестиції у галузі, що є важливими для національної безпеки, наприклад, розвиток військово-промислового комплексу, створення нових робочих місць у важливих галузях економіки та підвищення ефективності виробництва. Україною вже цікавиться багато інвесторів по всьому світу, тому після перемоги важливим завданням буде підвищення бізнес-клімату та інвестиційної привабливості країни, щоб залучити більше прямих іноземних інвестицій.

У 2021 році загальні інвестиції в основний та оборотний капітал зросли до 10,1%, але все ще залишаються більш ніж у два рази нижчими ніж в країнах ЄС, що розвиваються (там рівень інвестицій становить 25-30% ВВП). [57] Отже, якщо підняти рівень внеску інвестицій у ВВП, це відобразиться на

економічному зростанні таким чином: Зростання ВВП = (збільшення обсягів інвестицій * коефіцієнт внеску інвестицій до ВВП) = (14,99% * 0,101) = 1,51%.

У післявоєнний період відбудова міст та інфраструктури буде пріоритетним напрямком. Також варто приділити велику збільшенню рівня людського капіталу шляхом реформування системи освіти та медичних реформ.

Згідно з планом відновлення економіки передбачається проведення ряду заходів на середньостроковий період 2023-2025 років. Серед завдань цього етапу плану – зменшення регуляторного та адміністративного тиску на бізнес, розширення програм підтримки для МСБ та відновлення руйнованих виробництв. Також планується підтримка повної продуктивної зайнятості населення, збільшення доступу до ринків збуту, зокрема ринків ЄС та G7, та підписання договору про членство в ЄС в грудні 2024 року. [55]

Ще одним фактором, на який Україні дуже важливо звернути увагу це витрати на НДДКР. До повномасштабної війни Україна витрачала лише трохи більше ніж 1% ВВП на науково-дослідні роботи, що є дуже низьким рівнем, порівняно з розвинутими країнами. Інвестиції в інновації дуже важливі для забезпечення конкурентоспроможності економіки України, економічного зростання та сталого розвитку в цілому.

В основних світових рейтингах Україна все ще відстає від розвинутих країн, але тримається в середині рейтингів.

Україна підвищила свій рейтинг у Індексі конкурентоспроможності на 4 позиції в 2021 році (табл. 2.8). Цьому сприяють різноманітні фактори.

Таблиця 2.8 – Позиції України за Індексом конкурентоспроможності за 2017-2021 рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний рейтинг	60	58	60	58	54
Знання	45	39	40	38	37
Технології	62	61	61	59	58
Майбутня готовність	61	61	62	61	58

Джерело: розроблено авторкою на основі [58, с.5]

По-перше, Україна продовжує реформувати свою економіку, що допомагає покращувати її конкурентоспроможність. Наприклад, Україна впроваджує реформи у сфері оподаткування, земельних відносин, банківського сектору та енергетики.

По-друге, Україна зростає в сфері цифрових технологій, що може забезпечити її конкурентоспроможність в майбутньому. Україна має великий потенціал у сфері розробки програмного забезпечення та ІТ-сервісів.

По-третє, покращення бізнес-клімату та зменшення бюрократії також допомагають підвищити конкурентоспроможність України. Уряд країни зобов'язався досягти позитивних змін у цих сферах, що може привернути інвестиції та стимулювати підприємницьку діяльність.

Для підвищення рівня економічного зростання, Україна здійснює заходи щодо поліпшення бізнес-середовища та зниження адміністративних бар'єрів для підприємців. За допомогою індексу Doing Business, Україна може визначити свої сильні та слабкі сторони в регулюванні бізнесу та розробляти стратегії щодо їх покращення. На рис. 2.9 видно, що найслабшою позицією України є платоспроможність.

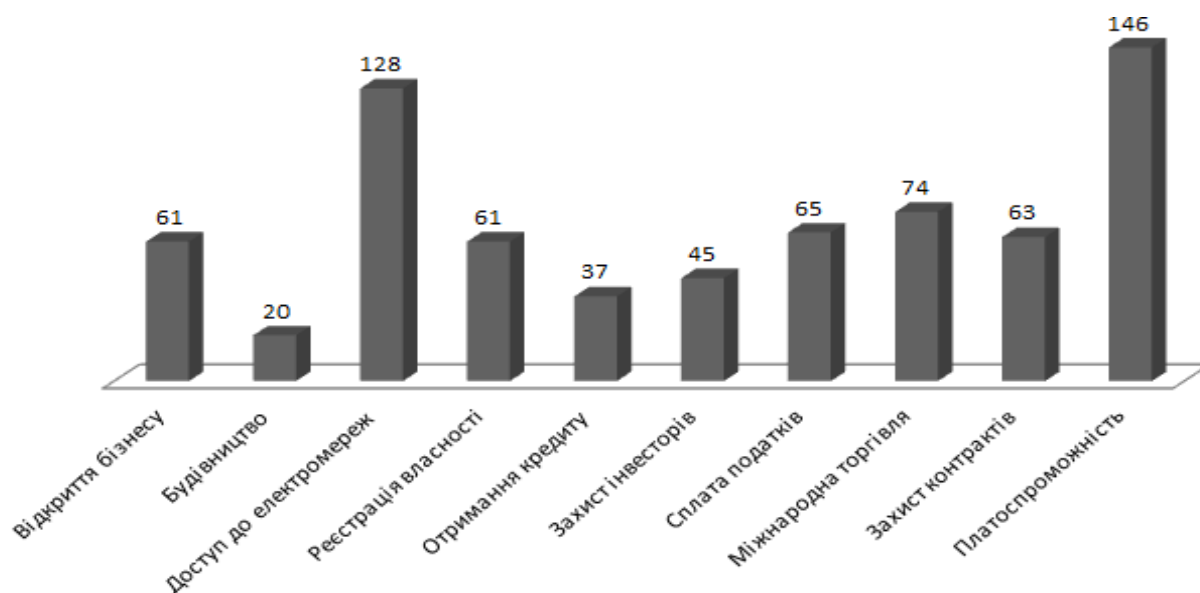

Рисунок 2.9 – Позиції України за показниками індексу Doing Business у 2020 році

Джерело: розроблено авторкою на основі [24]

За звітом Doing Business 2020, Україна підвищила свій рейтинг на 4 позиції, порівняно з попереднім роком. Україна покращила показники у таких напрямках, як реєстрація майнових прав, виконання контрактів та підключення до електромережі. Це свідчить про те, що Україна здійснює певний прогрес у покращенні бізнес-середовища.

Підвищення показників Doing Business може стати одним з факторів, що сприятимуть економічному зростанню країн, зокрема шляхом залучення нових інвестицій та створення нових робочих місць.

За даними ООН, в 2021 році Україна розташувалась на 76-му місці (табл. 2.9) за ІЛР серед 189 країн світу. Хоча в усьому світі Україна належить до категорії високого людського розвитку (ІЛР вище 0,753), вона нижча за середній показник для регіону Європи та Центральної Азії (0,791). Це свідчить про те, що Україна має певний потенціал для поліпшення рівня життя населення та розвитку економіки.

Таблиця 2.9 – Позиція України за Індексом Людського Розвитку у 2021 р.

Країна	Індекс, 2021	Рейтинг, 2021
Білорусь	0,808	60
Іран	0,774	75
Україна	0,773	76
Північна Македонія	0,77	77
Китай	0,768	78

Джерело: розроблено авторкою на основі [25]

Політики та ділові лідери в Україні використовують дані індексу людського розвитку для розробки соціальних та економічних стратегій. Регулярне поліпшення ІЛР у країні може сприяти розвитку інфраструктури, охороні здоров'я та освітніх систем, а також забезпечити доступ до робочих місць та інших соціальних послуг.

Оцінка ІЛР дає можливість Україні виявити проблемні сфери і напрямки для поліпшення якості життя населення. Наприклад, згідно з даними ІЛР на 2021 рік, українське населення має середній рівень освіти, однак, проблемою є низький рівень доходів на душу населення та корупція в системі охорони

здоров'я. Поліпшення цих показників може позитивно позначитися на економічному зростанні країни, оскільки краща якість життя може призвести до збільшення продуктивності праці та залучення інвестицій.

Отже, Україна може і надалі підвищувати свої позиції в світових рейтингах за умови продовження реформ (освітніх, медичних та інших) та покращення бізнес-клімату. Це є одним з пріоритетних напрямів стимулювання економічного зростання.

Підсумовуючи даний підрозділ, можна ще раз зауважити, що найголовнішими заходами України у забезпечені економічного зростання є збільшення експорту, підтримка малого та середнього бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Важливим аспектом є збільшення витрат на технологічний прогрес. У післявоєнний період необхідно сконцентруватися на відбудові та збільшенню рівня людського капіталу.

ВИСНОВОК

Отже, в рамках даної роботи було досліджено теоретичні аспекти економічного зростання, а також особливості його функціонування на прикладі лідерів та країн з низьким рівнем розвитку. Також було проаналізовано фактори, показники та типи економічного зростання, державне регулювання його розвитку і заходи, які можуть його стимулювати.

Економічне зростання є важливим для підвищення рівня життя населення, зменшення безробіття, збільшення доходів держави, збільшення інвестицій у національну економіку та інших соціальних показників. Однак, економічне зростання може мати і негативні наслідки, такі як зростання нерівності між багатими та бідними верствами населення, порушення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів та ін. Тобто політика країни повинна бути спрямована на збалансування переваг та витрат економічного зростання з метою досягнути стійкого та інклюзивного зростання, яке принесе користь усім у суспільстві.

Проаналізувавши фактори економічного зростання, можна дійти висновку, що воно завжди є результатом взаємодії як економічних факторів (пропозиції, попиту, розподілу), так і неекономічних (географія, клімат, демографія, військово-політичні фактори, культура тощо). Валовий внутрішній продукт є найпопулярнішим та найефективнішим способом вимірювання економічного зростання.

Довгострокове інклюзивне реальне економічне зростання є найкращим для досягнення сталого розвитку країни. В сучасних реаліях важливо також посилювати впровадження зеленої економіки.

Державне регулювання є важливим інструментом для забезпечення стабільного та стійкого розвитку економіки. Для досягнення цієї мети використовують інструменти макроекономічної політики (монетарна та фінансова політика, регулювання галузей економіки та зовнішньоекономічної діяльності, регулювання ринку праці та фінансової системи).

Правильне застосування інструментів макроекономічної політики може сприяти збалансованому розвитку економіки. Важливо уникати надмірного зростання і завеликих державних витрат, однак і занадто малі державні витрати несуть у собі негативні наслідки.

У цій роботі також було проведено аналіз проблеми економічного зростання у бідних країнах світу, а також оцінка економічного зростання лідируючих країн світу.

Найгіршого розвитку економіки зазнають ті країни, які страждають від військової та соціальної нестабільності, а також кліматичних загроз. Вони не мають змоги розвивати інфраструктуру, що негативно впливає на виробництво, експорт та іншу діяльність. Такі країни залежать від іноземної допомоги, проте інвестори остерігаються вкладати прямі іноземні інвестиції в такі нестабільні країни. Зазвичай такі країни мають запаси природних ресурсів та потенціал в інших галузях, але не можуть правильно його розвивати (часто саме через соціально-політичну нестабільність).

Одним з головних факторів поганого розвитку економіки в більшості бідних країн світу є низький рівень людського капіталу. Людський капітал включає у себе освіту, здоров'я, кваліфікацію робочої сили та інші фактори, що сприяють підвищенню продуктивності праці та розвитку економіки. Фактор продуктивності знижується через відсутність інвестицій в технологічний прогрес, доступу до сучасних технологій і методів виробництва. Бідні країни витрачають вкрай мало коштів на НДДКР.

На противагу бідним країнам, розвинені економічно країни, які досягли успіху в показниках економічного зростання, концентрують увагу на розвитку інновацій, вкладаючи великі кошти у НДДКР, що допомагає посилити економічне зростання завдяки технологіям і підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності. Кожна з цих країн надає підтримку малому та середньому бізнесу, що є важливим джерелом зайнятості та стимулює економічне зростання країни. Вони збалансовано поєднують у собі приватну свободу і державне регулювання. До того ж, такі країни мають відкриту

економіку: значну роль у їхньому зростанні відіграють експортні відносини та прямі іноземні інвестиції.

Використовуючи цей досвід, а також аналіз економічного потенціалу України, можна зауважити, що найголовнішими заходами для країни у забезпеченні економічного зростання є збільшення експорту, підтримка малого та середнього бізнесу й залучення іноземних інвестицій. Важливим аспектом є збільшення витрат на технологічний прогрес. У післявоєнний період необхідно сконцентруватися на відбудові та збільшенню рівня людського капіталу. Для досягнення стабільного економічного зростання необхідно розвивати інфраструктуру, вдосконалювати систему державного регулювання економіки, забезпечувати зростання конкурентоспроможності та ефективного використання наявних в Україні ресурсів.

Отже, економічне зростання є важливим елементом розвитку країни, який потребує уваги та стимулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна енциклопедія: У 3 т. — Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Вид. центр «Академія», 2000. — С. 454.
2. Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М.. Макроекономіка: Підручник. — К.:Либідь, 1999. — С. 264.
3. Бальцерович Л. Свобода і розвиток: економія вільного ринку / Пер. з польск. — Львів, 2000. — С. 43.
4. Економічне зростання і стан платіжного балансу. Статистичні аспекти оцінювання та аналізу: Монографія. — К.: КНЕУ, 2006. — 148 с.
5. Дорнбуш Р. Макроекономіка : пер. з англ. В. Мусієнко, В. Овсієнко / Р. Дорнбуш, С. Фішер. — К.: Основи, 1996. — 814 с.
6. Adam Smith. The Wealth of Nations (1776). Adam Smith's The Wealth of Nations: A Translation into Modern English, ISR Publications, 2015.
7. Study.com. Economic Growth: Impact, Theories & Examples. [Електронний ресурс]: [https://study.com/learn/lesson/economic-growth-impact-theory.html#:~:text=The%20three%20most%20important%20economic,Evsey%20D%20omar%20\(modern%20growth\)](https://study.com/learn/lesson/economic-growth-impact-theory.html#:~:text=The%20three%20most%20important%20economic,Evsey%20D%20omar%20(modern%20growth))
8. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: Монографія. — К.: КНЕУ, 2006. - 392 с. ISBN 966–574–884–X
9. Л. В. Лебедева, А. О. Сорокіна. Проблеми економічного зростання та його виміру в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів. — КНТЕУ, 2021. — С.10
10. Bank of Canada. "Measuring Economic Growth." [Електронний ресурс]: <https://www.bankofcanada.ca/core-functions/monetary-policy/measuring-economic-growth/>
11. Ajakaiye, O., & Jerome, A. T. (2002). Theories of Economic Growth and Development. Nigerian Economic Society.
12. Easterly, W. (2001). The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics. MIT Press.

13. Tejvan Pettinger. Degrowth – definition, examples and criticisms. Economics Help 2020 [Електронний ресурс]: <https://www.economicshelp.org/blog/164203/economics/degrowth/>
14. Jones, C.I. (2015). The Facts of Economic Growth. The Journal of Economic Perspectives, vol. 29, no. 1, pp. 3-28.
15. Біданова І. В. Фактори економічного зростання України / І. В. Біданова // Вісник Чернігівського національного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 4 (74). – С. 56-60.
16. Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. The Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65-94.
17. Tejvan Pettinger. Factors affecting economic growth. Economics Help 2019 [Електронний ресурс]: <https://www.economicshelp.org/blog/2671/economics/factors-affecting-economic-growth/>
18. Іванова І. В., Хмель В. М., Потураєва І. А. "Інструменти державного регулювання економіки в умовах глобалізації". Київ, Видавничий дім "КМ Академія", 2018.
19. Mankiw, N. G. (2016). Principles of macroeconomics (8th ed.). Cengage Learning.
20. The Path to Sustainable Growth: Lessons from Twenty Years of Growth Differentials in Europe
21. Visual Capitalist. (2022, January 6). Visualizing the \$94 Trillion World Economy in One Chart. [Електронний ресурс]: <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-94-trillion-world-economy-in-one-chart/>
22. Visual Capitalist. (2021, March 26). U.S. Share of Global Economy over Time: The Most Important Trends. [Електронний ресурс]: <https://www.visualcapitalist.com/u-s-share-of-global-economy-over-time/>
23. IMD World Competitiveness Center. (2021). World Competitiveness Ranking. [Електронний ресурс]: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>
24. World Bank Group (2021). Doing Business 2020.

25. Human Development Index (HDI) Ranking 2021. The Global Economy. (2021). [Электронный ресурс]: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/human_development/#:~:text=The%20average%20for%202021%20based,available%20from%201980%20to%202021
26. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – USA.
27. American Recovery and Reinvestment Act of 2009, H.R. 1, 111th Cong. (2009). [Электронный ресурс]: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/1/text>
28. Office of the United States Trade Representative. “Economy & Trade.” USTR, United States Government. [Электронный ресурс]: <https://ustr.gov/issue-areas/economy-trade>.
29. What Drives Long-Run Economic Growth? Federal Reserve Bank Of St. Louis. [Электронный ресурс]: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2015/june/what-drives-long-run-economic-growth>
30. World Bank. (n.d.). Informal economy database. [Электронный ресурс]: <https://www.worldbank.org/en/research/brief/informal-economy-database>
31. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – China.
32. World Bank. (n.d.). Exports of Goods and Services (Current US\$) - China. [Электронный ресурс]: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=CN>
33. World Bank. (n.d.). Industry, value added (% of GDP) - China. [Электронный ресурс]: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?locations=CN>
34. Moiseeva, E.N., Characteristics of Chinese economy in 2000–2016: economic growth sustainability, RUDN Journal of World History, 2018, Vol. 10, No 4, p. 393–402.
35. Worldbank (december 2021). China Economic Update. [Электронный ресурс]: <https://www.worldbank.org/en/country/china/publication/china-economic-update-december-2021>

36. Why Is China Growing So Fast? Zulu Hu, Mohsin S. Khan – June 1997
International Monetary Fund
37. CEIC Data. (n.d.). China Labour Productivity Growth.
[Електронний ресурс]: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/labour-productivity-growth>
38. Landlord.ua. (2021, 26 квітня). Скільки світ витрачає на дослідження та розробки. [Електронний ресурс]: <https://landlord.ua/news/skilky-svit-vytrachaie-na-doslidzhennia-ta-rozrobky-infohrafika/>
39. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – Germany.
40. Warum ist die deutsche Wirtschaft so stark? Sieben Gründe. Deutschland.de (2021). [Електронний ресурс]: <https://www.deutschland.de/de/topic/wirtschaft/warum-ist-die-deutsche-wirtschaft-so-stark-sieben-gruende>
41. World Bank. (n.d.). Resume of countries.
42. World Economic Forum. (2021, October 26). These are the world's most innovative countries in 2021. World Economic Forum.
[Електронний ресурс]: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/global-innovation-powerhouses-2021/>
43. World Bank. (n.d.). Gini coefficient by countries.
44. Mercatus Center. (2013). Regulation and Economic Growth.
[Електронний ресурс]: <https://www.mercatus.org/research/working-papers/regulation-and-economic-growth>
45. Our World in Data. (2019). Economic Growth since 1950.
[Електронний ресурс]: <https://ourworldindata.org/economic-growth-since-1950>
46. World Bank (2021). GDP per capita, current prices.
47. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – Central African Republic.
48. Trendeconomy. (n.d.). Central African Republic - Export, Import and Trade. [Електронний ресурс]: <https://trendeconomy.ru/data/h2/CentralAfricanRepublic/TOTAL>

49. "Ease of Doing Business in Central African Republic". Doingbusiness.org. 2020.
50. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – Afghanistan.
51. Trading Economics. (2021). Afghanistan GDP Annual Growth Rate. [Електронний ресурс]: <https://tradingeconomics.com/afghanistan/gdp-growth-annual#:~:text=GDP%20Annual%20Growth%20Rate%20in,of%20%2D20.70%20percent%20in%202021>.
52. Transparency International. (2021). Corruption Perceptions Index 2021. [Електронний ресурс]: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
53. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – Madagascar.
54. World Bank (2021). GDP growth (annual %) – Ukraine.
55. Кабінет Міністрів України (2021). Проекції соціально-економічного розвитку України на 2021-2023 роки. Офіційний сайт Каб. Мін. України. [Електронний ресурс]: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
56. Укрінформ. (2022, 22 січня). Україна може наростити експорту в структурі ВВП до 50% – Мінекономіки. [Електронний ресурс]: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3525305-ukraina-moze-narostiti-castku-eksportu-v-strukturi-vvp-do-50-minekonomiki.html>
57. Богдан Данилишин. Стаття: щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації.
58. IMD World Competitiveness Yearbook 2021, Digital 2021, Talent 2021: summaries. COUNTRY PROFILE: Ukraine. IMD World Competitiveness Centre.

КОРОТКИЙ ЗВІТ ПОДІБНОСТІ

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Іщенко Анна

ID перевірки:
1014997881

Дата перевірки:
09.05.2023 16:35:47 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
09.05.2023 16:46:48 EEST

ID користувача:
100005724

Назва документа: Мойсеєнко Ю.В. Фактори та механізми забезпечення економічного зростання країн

Кількість сторінок: 72 Кількість слів: 16178 Кількість символів: 121468 Розмір файлу: 519.53 KB ID файлу: 1014688842

2.53% Схожість

Найбільша схожість: 0.51% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1011512785)

1.16% Джерела з Інтернету

120

Сторінка 74

2.13% Джерела з Бібліотеки

172

Сторінка 75

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел